

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему

Формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей
в процесі семінарських занять з правознавства (на прикладі Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого)
(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент 2 курсу, групи ЗМП-ОПН 23-1мг
спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
(код і найменування спеціальності)

_____ / Геннадій МАКАРЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____ / Зоя ГИРИЧ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____ / Тетяна ЛАЗАРЄВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о.завідувач кафедри _____ / Наталія БРЮХАНОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / Наталія БОЖКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / Наталія МУРИНОВИЧ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Харків – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувач кафедри
Наталія БРЮХАНОВА
(підпис, ініціали, прізвище)

“27” вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
другого (магістерського) рівня вищої освіти

студенту Макаренку Геннадію Борисовичу

1. Тема: Формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства (на прикладі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)
затверджена наказом по академії №4801-5/3346 від “12” жовтня 2024 року
2. Термін здачі закінченої роботи «27» листопада 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи/проєкту: мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та перевірити методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових угор; об’єкт дослідження – процес підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого; предмет дослідження – методика формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор; завдання дослідження: здійснити аналіз стану професійної підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства; визначити особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів; обґрунтувати передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор; розробити та перевірити методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

4. Зміст роботи/проєкту (перелік питань, які належить розробити):
результати аналізу стану професійної підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства; особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів; передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор; методика формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

5. Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал):
презентація доповіді за результатами дослідження з використанням комп'ютерної презентаційної програми Power point

6. Дата видачі завдання «27» вересня 2024 р.

Керівник

_____ Зоя ГИРИЧ
 (підпис) (ім'я, прізвище)

Завдання прийняв до виконання

_____ Геннадій МАКАРЕНКО
 (підпис) (ім'я, прізвище)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1	Аналіз стану професійної підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства.	15.10.2024	
2	Визначення особливостей реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів.	30.10.2024	
3	Обґрунтування передумов розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.	10.11.2024	
4	Розробка та експертна оцінка методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.	23.11.2024	

Студент

_____ (підпис)

_____ Геннадій МАКАРЕНКО
 (ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

_____ (підпис)

_____ Наталія БОЖКО
 (ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Тема магістерської роботи: «Формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства (на прикладі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого).

Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, проміжних та загальних висновків, додатків.

Робота присвячена проблемі вдосконалення методики навчання майбутніх юристів правознавства засобами ділових ігор під час семінарських занять.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Предмет дослідження – методика формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства.

В роботі здійснено аналіз стану професійної підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства; визначено особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів; обґрунтовано передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства; розроблено та експериментально перевірено методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства.

Ключові слова: майбутні юристи, формування правової компетентності, навчальна дисципліна «Правознавство», методика навчання семінарські заняття, ділові ігри.

THE ABSTRACT

Master's thesis topic: "Formation of legal competence in students of legal specialties in the process of seminar classes in law (on the example of the Yaroslav Mudryi National Law University).

The work consists of an introduction, two sections, a list of sources used, intermediate and general conclusions, and appendices.

The work is devoted to the problem of improving the methodology for teaching future lawyers in law by means of business games during seminar classes.

The purpose of the study: to theoretically substantiate, develop and experimentally verify the methodology for forming legal competence in students of legal specialties in the process of seminar classes in law.

The object of the study is the process of training future lawyers at the Yaroslav Mudryi National Law University.

The subject of the study is the methodology for forming legal competence in students of legal specialties in the process of seminar classes in law.

The work analyzes the state of professional training of future lawyers at the Yaroslav Mudryi National Law University in law; the features of the implementation of the competency-based approach to the training of future lawyers are identified; the prerequisites for developing a methodology for forming legal competence in students of legal specialties in the process of seminar classes in law have been substantiated; the methodology for forming legal competence in students of legal specialties in the process of seminar classes in law has been developed and experimentally tested.

Keywords: future lawyers, formation of legal competence, academic discipline "Jurisprudence", teaching methodology seminar classes, business games.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ПРАВознавства засобами ділових ігор.....	12
1.1. Професійна підготовка майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства як педагогічна проблема.....	12
1.2. Особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів.....	15
1.3. Характеристика і вимоги до семінарських занять в ЗВО.....	18
1.4. Ділова гра як ефективна інноваційна технологія в підготовці майбутніх юристів.....	20
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ПРАВознавства засобами ділови ігор.....	41
2.1. Теоретичні передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.....	41
2.2. Способи формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.....	56
2.3. Експертна оцінка методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.....	67
Висновки до розділу 2.....	72

	8
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасний етап розвитку системи освіти України характеризується її інтеграцією у світовий освітній простір. З впровадженням нової парадигми освіти, в Україні здійснюється широкоформатна освітня реформа.

Інтенсивне реформування освіти в Україні зумовлює наполегливі пошуки шляхів трансформації освітнього процесу на гуманістичних принципах. Одним з проявів трансформації є інноваційні педагогічні ідеї, які передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, які призводять до суттєвого підвищення його результативності. Ефективність навчання може бути поліпшена завдяки проєктуванню і поширенню інноваційних освітніх систем і технологій.

У результаті посилення демократичних тенденцій у житті суспільства освітні системи, як його значущі складові, почали переносити акценти з масових педагогічних явищ на особистість людини, вивчення можливостей і обставини її індивідуального розвитку, умов саморозкриття і самореалізації людини на різних етапах її життєдіяльності. Ідея особистісно і практично орієнтованої підготовки спеціаліста ставить завдання створити таке освітньо-розвиваюче середовище, в результаті взаємодії з яким у майбутнього спеціаліста формується готовність до роботи на основі знання сучасних інноваційних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої проводиться особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія.

Для активізації освітнього процесу застосовують різноманітні засоби та прийоми, зокрема ділові ігри. Вони довели свою ефективність не лише як засіб підвищення кваліфікації різних категорій працівників підприємств, але й підготовки студентів в системі професійної освіти. Перспектива застосування ділових ігор в навчальному процесі пов'язана з необхідністю

впровадження інноваційних технологій в процес викладання дисциплін, що вимагають вироблення в студентів умінь, інтеграції знань на новому рівні.

Ділова гра використовується для вирішення комплексних завдань, засвоєння нового та закріплення вивченого матеріалу, розвитку творчих здібностей, формування загальнонавчальних умінь, а також дає можливість студентами зрозуміти і засвоїти навчальний матеріал з різних позицій. Навчання засобами ділової гри сприяє здобуттю більш глибоких теоретичних знань, прийняттю оптимальних рішень, розвитку активності студента; відповідає інтересам того чи іншого учасника гри; спонукає творчо засвоювати матеріал і приймати, залежно від ситуації, правильні рішення.

Однак проблема застосування ділових ігор у процесі викладання правознавчих дисциплін вивчена не достатньо. Це зумовило вибір теми магістерської роботи: «Формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства (на прикладі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого)».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та перевірити методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого.

Предмет дослідження – методика формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

Мета і гіпотеза дослідження зумовили такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз стану професійної підготовки майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства.

2. Визначити особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів.

3. Обґрунтувати передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

4. Розробити та експериментально перевірити методику формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження:

- теоретичний пошук: аналіз наукової та методичної літератури з метою здійснення аналізу проблеми та визначення методологічних основ дослідження, узагальнення і систематизація теоретичного і практичного матеріалу викладання навчальної дисципліни з використанням інноваційних технологій;

- емпіричні методи – бесіда, опитування, експертна оцінка

Теоретико–методологічною основою дослідження є основні ідеї сучасних концепцій навчання (цілісності, єдності теорії та практики), законодавчі акти і нормативні документи з проблем професійної освіти. У роботі над темою дослідження ми спиралися на фундаментальні праці А.Верницького., П.Гальперіна, Я.Гінзбурга, О.Коваленко, Г.Щедровицького.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що знайшли подальшого розвитку питання застосування ділових ігор у процесі викладання правознавчих дисциплін.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні в навчальний процес НЮУ імені Ярослава Мудрого методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З
ПРАВознавства ЗАСОБАМИ ДІЛОВИХ ІГОР

1.1. Професійна підготовка майбутніх юристів в НЮУ імені Ярослава Мудрого з правознавства як педагогічна проблема

НЮУ імені Ярослава Мудрого - заклад вищої освіти МВС України.

В університеті готують фахівців за державним замовленням та за кошти фізичних і юридичних осіб. Діють шість факультетів із наданням ступенів вищої освіти «бакалавр» і «магістр». Це - факультет № 1 (досудового слідства), випускники якого працюють в органах досудового розслідування на посаді слідчого; факультет № 2 (кримінальної поліції), який готує фахівців для підрозділів карного розшуку, боротьби з незаконним обігом наркотиків, у сфері захисту економіки та інших оперативних служб; факультет № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності), випускники якого працюють на посадах інспекторів ювенальної превенції, дозвільної системи, у підрозділах кадрової служби, з безпеки дорожнього руху, психологами та ін. Факультет № 4 (кіберполіції) — єдиний факультет у системі відомчих закладів вищої освіти України, який готує кіберполіцейських. Його випускники працюють на посадах слідчих, оперуповноважених підрозділів боротьби з кіберзлочинами, зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, а також в оперативно-технічних та інформаційно-аналітичних підрозділах. Для працівників поліції діє факультет № 5 (заочного навчання).

На факультеті № 6 (права та масових комунікацій) навчаються студенти, в тому числі іноземні громадяни. На факультеті здійснюється

підготовка фахівців ступенів вищої освіти «бакалавр» і «магістр» за спеціальностями «Право», «Правоохоронна діяльність», «Психологія», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Кібербезпека». Більш детально про особливості організації та надання освітніх послуг у НІОУ імені Ярослава Мудрого інформація представлена у додатку А.

До навчальних планів підготовки студентів за такими спеціальностями, як «Психологія», «Фінанси, банківська справа та страхування» та ін., у якості нормативної включено дисципліну «Правознавство».

Мета курсу «Правознавство» – формування у студентів розуміння права як відкритої системи, що базується на невід’ємності суспільства від держави, законів від повсякденного життя. Право представлене в курсі елементом цілісного світу, що складається з понять, переживань і практичних дій. Курс спрямований на розвиток правової і громадянської компетентності, відповідних ціннісних орієнтирів, умінь, навичок студентів.

Завдання курсу, що забезпечують реалізацію мети, передбачають створення умов для:

- засвоєння студентами знань про державу і право, розуміння та усвідомлення їх в певній системі;
- усвідомлення студентами тісного зв’язку між правовими знаннями і суспільними відносинами, розуміння системи загальнолюдських принципів і цінностей, відображених у Конституції та законах України, правової системи в цілому;
- виховання студентів у дусі прав людини, поваги до людської гідності, розуміння зв’язку між правами і обов’язками людини і громадянина;
- розвиток у студентів розуміння цінності власної особистості і цінності інших людей, впевненості у собі, своїх вчинках та взаємовідносинах з іншими, терпимості й толерантності щодо інших, власного почуття свободи, рівності, справедливості.

Курс сприятиме розвитку у студентів умінь та навичок:

- вільно оперувати в усній та письмовій мові основними поняттями у сфері правової науки;
- засвоїти способи самостійного отримання та обробки різнобічної правової інформації з різних джерел;
- орієнтуватись у системі законодавства та вміти використовувати нормативно-правові акти;
- визначати суть та пояснювати зміст юридичного документу та шляхи його застосування;
- використовувати знання з правознавства при аналізі та правовому розв'язанні конкретних ситуацій;
- на матеріалі курсу - міркувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, аргументувати думку, визначати та обирати альтернативне рішення і підходи, спілкуватись в малих та великих групах;
- захищати свої права та права інших, спираючись на правові знання;
- активно та свідомо приймати участь у суспільно-політичному житті країни, впливати на державну політику,

Курс розглядається як складова змісту освітньої галузі «Суспільствознавство» і побудований на відповідних теоретичних і наукових засадах. Курс «Правознавство» структурований за такими загальними змістовно-тематичними блоками: блок I «Основи публічного права»; блок II «Основи приватного права» (табл. Б.1 додатка Б).

У якості методів навчання застосовуються традиційні методи: словесні (розповідь, пояснення, лекція, ілюстрація), практичні (завдання, бесіда) й контрольні (опитування, тестування).

Цього вкрай недостатньо для активного сприйняття студентами навчального матеріалу, виникнення бажання застосовувати нові знання у власній загальній, навчальній та професійній діяльності.

Необхідною є розробка інноваційних прийомів та методів, які б зробили навчальний матеріал цікавим та корисним для студентів, сприяли міцному його засвоєнню.

1.2. Особливості реалізації компетентнісного підходу до підготовки майбутніх юристів

Компетентнісний підхід в освіті є важливою складовою сучасної системи вищої освіти, який сприяє підготовці фахівців, здатних ефективно працювати у реальних умовах професійної діяльності. Враховуючи змінні вимоги до сучасного юриста, компетентнісний підхід набуває особливої важливості в підготовці майбутніх правознавців. Основною метою цього підходу є розвиток у студентів не лише теоретичних знань, але й практичних навичок, що забезпечують їхню професійну готовність до роботи в умовах змінюваного правового середовища.

Компетентнісний підхід базується на формуванні таких ключових компетенцій, які дозволяють випускникам бути не тільки обізнаними у своїй галузі, але й здатними ефективно вирішувати конкретні юридичні задачі. До основних компонентів компетентнісного підходу до підготовки юристів можна віднести:

1. Знання правових норм і принципів – основою для професійної діяльності юриста є глибокі теоретичні знання, які дозволяють правильно інтерпретувати норми законодавства та застосовувати їх у практичних ситуаціях. Знання є основою для розвитку інших компетенцій, таких як аналітичні, комунікативні та проблемно-орієнтовані.

2. Практичні навички – компетентнісний підхід вимагає, щоб студенти мали не лише знання, а й здатність застосовувати їх на практиці. Це включає навички складання юридичних документів, ведення переговорів, правового аналізу та консультаційної роботи.

3. **Аналітичні здібності** – юристи повинні вміти аналізувати факти, документи, судову практику та приймати рішення на основі глибокого аналізу. Це вимагає розвитку критичного мислення та вміння виділяти важливі аспекти справи.

4. **Комунікативні та міжособистісні навички** – юрист має вміти ефективно комунікувати як усно, так і письмово, що є важливим аспектом у роботі з клієнтами, суддями та колегами. Знання психології та етики комунікації також є важливими.

5. **Етика та професіоналізм** – підготовка майбутніх юристів включає формування у студентів відповідальності за виконання своїх професійних обов'язків, дотримання моральних і етичних стандартів, а також здатність працювати в умовах стресу та емоційної напруги.

Для ефективної реалізації компетентнісного підходу в освіті юристів використовуються різноманітні методи:

1. **Практичні заняття, семінари та тренінги** – важливим елементом є впровадження практичних занять, що дозволяють студентам отримувати досвід роботи в реальних умовах. Це може включати роботу у юридичних клініках, участь у симуляціях судових процесів, стажування в юридичних компаніях та інших установах.

2. **Проектне навчання** – застосування проектного підходу дозволяє студентам працювати над конкретними юридичними проблемами, вирішуючи їх на основі інтеграції знань з різних галузей права. Це також допомагає розвивати вміння працювати в команді та вирішувати проблеми в умовах обмеженого часу.

3. **Використання кейс-методу** – кейс-метод є ефективним інструментом для розвитку аналітичних здібностей та практичних навичок, коли студенти мають можливість аналізувати реальні ситуації та приймати відповідні рішення.

4. Моделювання ситуацій – за допомогою моделювання реальних юридичних ситуацій студенти можуть не тільки розвивати свої аналітичні навички, але й здобувати досвід комунікації та вирішення конфліктних ситуацій.

5. Індивідуальні консультації та науково-дослідницька робота – організація наукових досліджень та індивідуальних консультацій сприяє розвитку критичного мислення та самостійної роботи, що є важливим для подальшого професійного розвитку.

Незважаючи на переваги компетентнісного підходу, існують певні проблеми, що ускладнюють його реалізацію:

1. Недостатнє практичне навчання – в багатьох вузах значна увага приділяється теоретичним знанням, а практична підготовка юристів залишається на другому плані.

2. Відсутність єдиного стандарту компетентнісної підготовки – у різних навчальних закладах можуть існувати різні підходи до визначення і оцінки компетентності, що створює проблеми для випускників при влаштуванні на роботу.

3. Необхідність оновлення програм навчання – зважаючи на швидкі зміни в правовому полі та вимогах до юристів, навчальні програми повинні бути адаптовані до нових умов.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх юристів є важливим інструментом у формуванні висококваліфікованих фахівців, здатних успішно працювати в умовах сучасного правового середовища. Для його ефективної реалізації необхідно застосовувати інноваційні методи навчання, що забезпечують розвиток не лише теоретичних знань, але й практичних навичок. Однак, для досягнення бажаних результатів необхідно подолати існуючі проблеми, що пов'язані з недостатнім практичним навчанням та відсутністю єдиного стандарту компетентнісної підготовки.

1.3. Характеристика і вимоги до семінарських занять в ЗВО

Семінарські заняття є однією з основних форм організації навчального процесу у ЗВО. Вони спрямовані на поглиблення, закріплення та практичне застосування знань, здобутих студентами під час лекцій, самостійного вивчення матеріалу та підготовки до занять.

Охарактеризуємо семінарські заняття за відомими ознаками.

1. Навчальна мета. Семінари дозволяють студентам:

- розширити й поглибити знання з навчальної дисципліни;
- формувати вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати інформацію;
- розвивати навички критичного мислення, аргументованого висловлювання і наукової дискусії.

2. Форма проведення. Семінарські заняття можуть бути організовані в різних форматах, залежно від мети:

- обговорення теоретичних питань;
- розв'язання практичних завдань;
- презентація рефератів, проєктів чи досліджень;
- аналіз кейсів, ситуацій чи документів.

3. Методи навчання. Під час семінару використовуються інтерактивні методи, такі як:

- дискусії;
- рольові ігри;
- мозковий штурм;
- модерація;
- групова робота.

Викладач виконує функції модератора, координатора й консультанта. Його завдання полягає у створенні умов для активної участі студентів, забезпеченні наукової коректності дискусії та підведенні підсумків.

Вимоги до проведення семінарських занять.

Підготовка викладача:

- формулювання чітких завдань для заняття;
- добір актуального і відповідного матеріалу (теми, джерела, завдання);
- підготовка методичного забезпечення (схеми, презентації, кейси).

Підготовка студентів:

- виконання попередніх завдань (читання джерел, аналіз текстів, підготовка рефератів чи презентацій);
- знання основних теоретичних понять для участі у дискусії;
- готовність до формулювання і висловлювання власної позиції.

Організація заняття:

1. Чітка структура: вступ (постановка завдань), основна частина (обговорення чи виконання завдань), підбиття підсумків.
2. Активна участь усіх студентів: використання методів, що стимулюють включення кожного в роботу.
3. Часова регламентація: ефективний розподіл часу між теоретичною та практичною частинами.

Оцінювання:

1. Врахування активності студента, його здатності логічно й аргументовано викладати думки.
2. Здатність застосовувати знання на практиці.
3. Об'єктивність і прозорість критеріїв оцінювання.

Семінарське заняття має сприяти досягненню навчальних цілей дисципліни.

Після заняття студенти повинні вміти застосовувати отримані знання у конкретних навчальних або практичних ситуаціях.

Рекомендації для підвищення ефективності семінарів:

1. Використання інтерактивних платформ і технологій.
2. Залучення мультимедійних засобів для візуалізації інформації.
3. Чітке визначення очікуваних результатів від участі студентів.
4. Формування атмосфери довіри та поваги до думки кожного учасника.

Семінарські заняття є важливим етапом формування у студентів як теоретичних, так і практичних компетенцій. Вони забезпечують якісну інтеграцію знань та розвивають комунікативні навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

1.4. Ділова гра як ефективна інноваційна технологія в підготовці майбутніх юристів

Інновації в педагогіці тісно пов'язані з соціально-економічними змінами в країні. Технології освіти повинні постійно адаптуватися до цих змін і враховувати майбутні тенденції розвитку суспільства. Традиційний підхід до навчання, що базується на передаванні знань від педагога до студента, стає застарілим і потребує суттєвих змін.

Сучасні освітні тенденції передбачають:

- масовість та безперервність освіти;
- значущість освіти для особи та суспільства;
- орієнтацію на розвиток умінь, що є основою професійної діяльності в будь-якій сфері;
- врахування індивідуальних особливостей студентів, де кожен є активним учасником навчального процесу (суб'єктно-суб'єктні відносини між педагогом і студентом).

Зокрема, для аналізу використання ігрових технологій в розвитку студентів, варто звернутися до вивчення ігрової діяльності з філософської, соціологічної, педагогічної та психологічної точки зору.

Філософські аспекти ігрової діяльності розглядаються у працях Г. Щедровицького, І. Бестужева-Лади, І. Кона. Гра розглядається як особлива форма дитячого життя, створена суспільством для управління розвитком дитини. Вона є "механізмом самоорганізації і самоосвіти" психіки, моделлю формування самостійності та способом побудови "свого Я", а також важливою формою для самоперевірки, самовираження, самоствердження і реабілітації особистості.

Психологічні аспекти гри є найбільш дослідженими. Над цим працювали такі вчені, як С. Шацький, П. Блонський, Д. Ельконін, І. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, Д. Узнадзе, Л. Новикова, С. Шмаков та інші, а також зарубіжні дослідники, зокрема Дж. Брунер, Ж. Піаже, Е. Берн, І. Байєр, Г. Холл, К. Гросс, В. Штерн, Ф. Фребель, А. Валлон, Я. Корчак та інші.

Д. Ельконін підкреслив, що суть гри полягає не тільки в розвитку інтелектуальних операцій, але й у зміні позиції людини щодо навколишнього світу, формуванні механізму зміни цієї позиції та координації своїх поглядів з іншими можливими точками зору.

І. Ананьєв розглядав гру як особливу форму діяльності, яка має свою історію розвитку і охоплює всі періоди людського життя. Л. Виготський наголошував на тому, що гра є способом реалізації свідомого потенціалу дитини, засобом її інтенсивного розвитку, де відбувається творче опрацювання вражень і побудова нової реальності, яка відповідає її запитам і захопленням. Гра допомагає людині піднятися над буденними турботами і дає можливість побачити майбутній розвиток через призму теперішнього.

О. Леонт'єв розробив детальне уявлення про структуру ігрової діяльності, виділяючи основні її ознаки. Гра, за його словами, відповідає певній потребі, але не має безпосереднього зв'язку з конкретним результатом. Мотив гри полягає не у досягненні результату, а в самому процесі. Гра не є продуктивною діяльністю, її головна мета — це сам процес, а не його кінцевий результат.

Серед зарубіжних психологів і педагогів, Я. Корчак розглядав гру як можливість людини знайти своє місце в суспільстві, людстві та Всесвіті. Останнім часом зростає інтерес до ігор у житті дорослих. Нідерландський історик культури Й. Хейзінга ввів поняття *Homo ludens* — граюча людина, ставлячи гру в один ряд з іншими фундаментальними характеристиками людини.

Особливості нових типів ігор, зокрема ділових, аналізуються у працях таких вчених, як Ю. Арутюнов, М. Бірштейн, С. Гідрович, С. Колісниченко, Ю. Красовський та інші. Я. Бельчиков і М. Бірштейн підкреслюють, що суть ділової гри полягає у творчій діяльності учасників, які мають знайти суть проблеми та шляхи її вирішення, про що вони нічого не знають заздалегідь. Непередбачуваність є характерною рисою ділової гри як форми пізнавальної діяльності, і саме вона сприяє створенню нової культури зворотних зв'язків, що відображає реальні управлінські відносини.

Сучасна українська освіта є результатом значних змін у системі освіти за останні роки. Вона не лише частина соціального життя, а й авангард суспільства, який демонструє свій розвиток через численні нововведення та експерименти. Зміна ролі освіти в суспільстві стала основою для більшості інноваційних процесів.

Раніше основною метою освіти було формування знань, умінь і навичок, які забезпечують "готовність до життя", розуміється як здатність людини адаптуватися до соціальних умов. Сьогодні ж освіта все більше орієнтована на розробку технологій і підходів, що забезпечують баланс між соціальними та індивідуальними потребами, стимулюють саморозвиток особистості і готовність її реалізувати свою індивідуальність, а також впливати на зміни в суспільстві.

Багато освітніх установ почали впроваджувати нові елементи в свою діяльність, але перетворення зіткнулися з серйозними труднощами через потребу швидкого розвитку та відсутність у педагогів необхідних навичок.

Щоб ефективно розвивати освіту, важливо використовувати поняття "інновації" - процес часткових змін, які ведуть до модифікацій у навчанні та вихованні, адаптації діяльності педагогів та студентів до нових вимог, а також застосування нових педагогічних методів.

Педагогічна інноватика як наука є досить молодого, а дослідження інновацій у зарубіжній педагогіці почалися в 60-х роках ХХ століття і мали прикладний характер. Вони фокусувалися на теоретичному обґрунтуванні та аналізі різних аспектів інноваційних процесів у навчанні та вихованні, розробці практичних рекомендацій для впровадження новацій та оптимізації роботи інноваційних проєктів. Педагоги, такі як К. Ангеловські, Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос та інші, досліджували проблеми інновацій.

Інтерес до інновацій у світовій педагогічній спільноті проявляється в створенні інформаційних центрів, таких як Центр дослідження інновацій в освіті ЮНЕСКО та Азіатський центр педагогічних інновацій, а також у проведенні міжнародних конференцій, публікаціях у спеціальних часописах. Наприклад, Міжнародне бюро з питань освіти в Парижі публікує видання «Педагогічні інновації» та «Інформація та інновація в освіті».

Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний із громадським рухом, який виник через суперечності між потребами суспільства в розвитку навчальних закладів і реальним станом освіти. Інноваційна діяльність в Україні була передбачена у проєкті Концепції державної інноваційної політики (1997) та проєкті Положення "Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти" (1999).

Інновація в педагогіці означає впровадження нововведень у цілі, зміст, методи, форми навчання та виховання, а також у організацію взаємодії викладачів і студентів. Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку та впровадженні нових ефективних технологій, результатом яких має бути формування активної, творчої особистості, здатної адаптуватися до змін.

Однак орієнтація на нове не є самоціллю; важливо, щоб нововведення були корисними, прогресивними та позитивними.

В. Загвязинський зазначає, що нове в педагогіці включає не тільки нові ідеї, підходи, методи та технології, але й елементи педагогічного процесу, які містять прогресивні елементи і дозволяють ефективно вирішувати завдання виховання і освіти. Для успішного впровадження новацій вони повинні бути перевірені експериментально та відповідати актуальним завданням конкретного навчального закладу.

Процес створення та утвердження нових підходів у педагогіці є основою інноваційного процесу, а інновація є його базовим компонентом. Термін "інновація" (від лат. *innovatio* — оновлення) означає нововведення, зміни або використання старого підходу для нових цілей.

Іноді інновацією вважають використання відомих елементів з незначними змінами. Інновації відображають діяльність людей, які незадоволені традиційними методами і прагнуть до новизни не тільки в змісті, а й у досягненні якісно нових результатів.

Поняття «інновація» було вперше використано понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансфера, що означає проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття нових якостей.

У сучасній освіті роль педагога змінюється: якщо в традиційному навчанні він був основним джерелом знань та контролюючим суб'єктом, то в новій парадигмі освіти педагог стає організатором самостійної роботи студентів, консультантом і помічником. Його професійні навички повинні бути орієнтовані не тільки на контроль знань, а й на діагностику навчальної діяльності та надання підтримки для подолання труднощів. Це вимагає високого професіоналізму.

Педагогічні інновації – це оновлення навчального процесу через нові форми, методи та технології навчання. Інновації можуть бути розглянуті як

процес (створення нового елемента в навчанні) або як результат (нові педагогічні ідеї, методи, техніки).

Існують різні види інновацій:

- абсолютно нові (без аналогів і прототипів),
- відносно нові (оновлення існуючого),
- умовно нові (поєднання відомих елементів).
- Педагогічні інновації можуть стосуватися:
 - змісту навчання (оновлення навчальних планів, програм, літератури),
 - технології навчання (створення нових або удосконалення існуючих),
 - організації навчально-виховного процесу (оновлення форм і способів проведення),
 - управління освітою (оновлення структури, організації та керівництва навчальними закладами).

Навчання через ділову гру допомагає учням здобувати глибші теоретичні знання, розвивати активність, приймати оптимальні рішення та творчо засвоювати матеріал. Ігрові елементи у діловій грі пов'язані з реальними життєвими ситуаціями, що створює зацікавленість, адже учні можуть застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань. У процесі гри формується низка навичок і вмінь, таких як прийняття рішень, впевненість у своїх переконаннях, вміння працювати з науковою літературою та термінологією.

Ділові ігри дозволяють проводити діагностику колективу, визначати психологічний клімат, здійснювати зворотний зв'язок, навчати самостійності, відповідальності та розумному індивідуалізму, формулювати і реалізовувати управлінські рішення. Вони створюють умови для творчої діяльності, сприяють розвитку критичного мислення, а також допомагають працювати в малих групах, долати нерішучість та сором'язливість.

Проведення ділової гри активізує навчальний процес і підвищує емоційне навантаження студентів, не змінюючи при цьому взаємин між

викладачем та студентами. Відносини між учасниками гри, викладачем і матеріалом, що вивчається, займають головне місце в такому навчанні.

Існують два типи ділових ігор: педагогічні (які формують наочну і соціальну компетентність) і ігрові (які роблять навчальний процес ігровим).

Педагогічні цілі поділяються на дидактичні і виховні.

Дидактичні цілі:

- закріплення системи знань у сфері конструювання ділової гри;
- вироблення системних умінь з конструювання і методичного опису гри;
- обмін досвідом створення ділових ігор;
- вдосконалення навичок ухвалення колективних рішень;
- розвиток комунікативних рішень;
- наявність творчого мислення;
- виховання індивідуального стилю поведінки у процесі взаємодії з людьми.

Ігрові цілі:

- розробка варіантів проєкту ділової гри;
- демонстрація розробником прийомів створення ігрового контексту.

Достатньо вагоме і виховне значення гри. У процесі гри, спільного аналізу, пошуку і прийняття рішень студент засвоює моральні й соціально-психологічні норми поведінки. Навчальна ділова гра більшою мірою сприяє формуванню в студентів активності, самостійності, організованості, почуття обов'язку, розвитку таких важливих якостей особистості, як колективізм, взаємовиручка, взаємодопомога, а також дає можливість висунути на передній план методи самонавчання, підвищити інтерес до навчального процесу [18, 20].

Характерною особливістю активних методів навчання є те, що вони спонукають студентів до спільної діяльності [18, с. 56-57]. При цьому їх активність має більш тривалий характер.

Головним рушієм інноваційної діяльності є викладач, який є не тільки носієм нововведень, але й їх творцем і модифікатором. Завдання сучасної педагогічної технології включають: виховання інтелектуально розвиненої особистості, свідомих громадян незалежної України, формування творчої особистості для праці у ринкових умовах з розумінням суті власності, а також розвиток високих професійних якостей і здатності змінювати професію за необхідності.

У цій роботі розглядатиметься один із напрямків педагогічних інновацій — використання ділових ігор у процесі навчання правознавства в студентів ЗВО. Прагнення до оптимізації навчально-виховного процесу призвело до появи нових і вдосконалення існуючих педагогічних технологій, що орієнтовані на реалізацію сучасних концепцій освіти та виховання.

Поняття "технологія" має давнє походження і означає мистецтво та майстерність, яке з'явилося з технічним прогресом, і тлумачиться як знання про способи обробки матеріалів і володіння процесами. Основними ознаками технології є стандартизація, уніфікація процесу та ефективне відтворення відповідно до заданих умов.

Термін "педагогічна технологія" вперше з'явився у 60-х роках минулого століття. Значний внесок у розробку цієї теорії зробили вчені, такі як А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський та інші. І. Подласий визначає педагогічну технологію як сукупність знань і дій, що дозволяють досягти мети навчання і виховання, забезпечити необхідну якість педагогічного продукту при заданих витратах часу, сил і засобів.

Широкий спектр, багатоваріантність педагогічних технологій зумовлюють необхідність їх класифікації. Найдосконалішою серед багатьох вважають класифікацію Г.Селевко за якою педагогічні технології згруповано за різноманітними системними та інструментально значущими ознаками.

Відповідно в сукупності педагогічних технологій виокремлено:

1. За рівнем застосування:

- загальнопедагогічні (стосуються загальних засад освітніх процесів);
- предметні (призначені для вдосконалення викладання окремих предметів);
- локальні та модульні (передбачають часткові зміни педагогічних явищ).

2. За провідним чинником психічного розвитку:

- біогенні (провідна роль належить біологічним чинникам);
- соціогенні (переважають соціальні чинники);
- психогенні (провідна роль належить психічним чинникам) [9; 11].

3. За філософською основою:

- матеріалістичні та ідеалістичні;
- діалектичні та метафізичні;
- наукові та релігійні;
- гуманістичні й антигуманні;
- антропософські (грец. *anthropos* - людина і *sophia* - мудрість) і теософські (засновані на вченнях про всезагальний абсолют, божественну суть усіх речей); - вільного виховання та примусу тощо[18].

4. За науковою концепцією засвоєння досвіду:

- асоціативно-рефлекторні (в основу покладено теорію формування понять);
- біхевіористські (англ. *behavio(u)rism*, від *behavio(u)r* — поведінка) (за основу взято теорію навчіння);
- розвивальні (ґрунтуються на теорії розвитку здібностей);
- сугестивні (засновані на навіюванні);
- нейролінгвістичні (засновані на нейролінгвістичному програмуванні);
- гештальттехнології (нім. *Gestalt* — цілісна форма, образ, структура і технологія) та ін. (засновані на психотерапевтичному впливі).

5. За ставленням до студентів ЗВО:

- авторитарні (засновані на чіткій надмірній регламентації);

- дидактоцентристські (центровані на навчанні);
- особистісно-орієнтовані (гуманно-особистісні, технології співробітництва, технології вільного виховання).

6. За орієнтацією на особистісні структури:

- інформаційні (формування знань, умінь, навичок);
- операційні (формування способів розумових дій);
- емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних відносин);
- технології саморозвитку (формування самоуправляючих механізмів особистості);
- евристичні (розвиток творчих здібностей);
- прикладні (формування дієво-практичної сфери) технології.

7. За типом організації та управління пізнавальною діяльністю:

- структурно-логічні технології навчання (поетапне формулювання дидактичних завдань, вибору способу їх розв'язання, діагностики та оцінювання одержаних результатів) [23, 33];
- інтеграційні технології (дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання);
- ігрові технології (ігрова форма взаємодії педагога і студентів ЗВО, яка сприяє формуванню вмінь розв'язувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету).

В освітньому процесі використовують:

- театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проєктування та ін.;
- комп'ютерні технології (реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі взаємодії «викладач - комп'ютер -

студент» за допомогою інформаційних, тренінгових, розвивальних, контролюючих та інших навчальних програм);

- діалогові технології (пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширенням простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні: «студент - викладач», «викладач - автор», «студент - автор» та ін.);

- тренінгові технології (система діяльності щодо відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань у процесі навчання - тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, розв'язання управлінських задач).

Педагоги-практики розробляють авторські технології, комбінуючи елементи вже апробованих методик, з орієнтацією на досягнення цілей різнорівневого навчання. Існує понад 300 визначень термінів «педагогічна технологія» і «технологія навчання». Ось кілька з них:

1. Педагогічна технологія — організований, цілеспрямований вплив на навчальний процес (Б.Т. Ліхачев);

2. Педагогічна технологія — змістовна реалізація навчального процесу (В.П. Безпалько);

3. Педагогічна технологія — сукупність професійних операцій, якими повинен володіти педагог для організації педагогічної діяльності;

4. Технологія навчання — системний підхід до створення і застосування всього процесу викладання з урахуванням технічних і людських ресурсів [35; 42].

Найбільш доцільно визначати технологію навчання як сукупність науково-обґрунтованих методів організації педагогічної діяльності, спрямованої на досягнення освітнього продукту. Хоча існує безліч технологій навчання, всі вони мають спільні риси:

- особисто орієнтоване навчання, яке враховує індивідуальні особливості студентів;

- рівноправність студентів і педагогів у навчальному процесі;

- перехід від традиційної моделі «педагог → підручник → студент» до «студент → підручник → педагог», де педагог організовує самостійне навчання студентів;
- сильні студенти допомагають слабким, що покращує їхні знання;
- продуктом навчання є не виконані завдання, а набуті знання та вміння студентів;
- кожен студент має свою індивідуальну траєкторію навчання, а результати є особистісними.

Варто зазначити, що принципово нові інновації в педагогіці — це рідкісне явище. Зазвичай педагогічні інновації полягають у використанні старих педагогічних явищ, які через зміни соціально-економічних умов набувають нової інтерпретації та застосування, що дозволяє говорити про нові педагогічні технології.

Серед них можна визначити: навчання у співробітництві, різнорівневе навчання, евристичне навчання, портфель (кейс) студента, проблемне навчання, дистанційне навчання.

Розглянемо їх більш детально.

Навчання у співробітництві передбачає зміну традиційного підходу, коли в академічній групі з 25-30 студентів переважають фронтальні методи навчання. У такій системі сильні студенти мають перевагу, оскільки швидко засвоюють новий матеріал, а слабкі відстають через недостатній час для розуміння та недостатньо виражену ініціативу для задавання питань. Це може призвести до ще більшого відставання слабких студентів, що уповільнює успіх усієї групи.

Альтернатива цьому - навчання у співробітництві, де студенти працюють разом, підтримуючи один одного. В такому підході студенти можуть ставити питання своїм товаришам, обговорювати завдання, що допомагає їм краще засвоїти матеріал. Якщо успіх усієї групи залежить від

кожного студента, то виникає відчуття відповідальності за особисті та колективні результати. Вчитися разом не тільки цікавіше, але й ефективніше.

Навчання у співробітництві є успішною альтернативою традиційним методам навчання, допомагаючи розвивати комунікативні навички та зміцнювати зв'язки між студентами, які стають друзями не лише під час виконання завдань, а й поза навчальним процесом.

Цю технологію можна використовувати на практичних заняттях з правознавства, де студенти застосовують теоретичні знання на практиці. Наприклад, під час розв'язання конкретних вправ або задач студенти можуть бути поділені на групи по 4-5 осіб, у яких є різні рівні підготовки. Сильні студенти допомагають слабким, пояснюючи завдання та контролюючи виконання, що також сприяє зміцненню їхніх власних знань. Ті, хто слабші, задають питання, не бояться виявити незнання і таким чином краще засвоюють матеріал.

Різнорівневе навчання - це підхід, при якому враховуються індивідуальні навчальні та психофізіологічні особливості студентів, що дозволяє оптимізувати навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах. У межах цієї технології студенти отримують більше свободи у навчанні: вони можуть приділяти більше уваги тим дисциплінам, які їм складно освоїти, або тим, що викликають підвищений інтерес. Студенти об'єднуються в групи, що мають приблизно однаковий рівень успішності, що створює комфортні умови для повного самовираження і розвитку кожного студента. Підвищення рівня одних студентів може дозволити їм перейти до більш сильних груп, що не порушує їх почуття гідності. Впровадження цієї технології вимагає від викладачів високої майстерності і наукового підходу, але в реальних умовах навчального процесу така технологія застосовується рідко через обмеження свободи студентів.

Евристичне навчання передбачає, що кожен студент створює свій особистий творчий продукт на основі індивідуальної освітньої траєкторії.

Основою евристичного навчання є пізнання реальних об'єктів і явищ, а не їхніх образів, які подає викладач. Відмінність між евристичним і проблемним навчанням полягає в тому, що при евристичному навчанні студенти і педагог орієнтуються на досягнення невідомого результату, тоді як у проблемному навчанні педагог уже знає кінцевий результат і допомагає студентам досягти його. При евристичному навчанні студенти стають активними учасниками процесу, самостійно створюючи своє навчання і організовуючи власні знання.

Цю технологію можна використовувати в курсі «Правознавство», наприклад, при вивченні теми «Поняття цивільного договору». Студентам можна роздавати картки з реальними ситуаціями (наприклад, нещасні випадки на виробництві), які вони повинні розв'язувати, застосовуючи теоретичні знання. Розв'язки можуть бути різними у кожного студента, що стимулює їх до творчого підходу до навчання.

Технологія навчання «Портфель (кейс) студента» допомагає формуванню у студентів навичок рефлексії, тобто самоспостереження. Вона є інструментом самооцінювання особистісного пізнавального та творчого потенціалу студента, його особистої діяльності [8; 9].

Комплект навчальних документів, який складає сутність цієї технології, передбачає:

1. Методику відбору навчального матеріалу за результатами виконаних завдань з одночасним переліком вимог, яким він повинен відповідати.

2. Параметри та критерії, за якими повинно здійснюватися оцінювання цих робіт сторонніми експертами (у якості яких можуть виступати інші педагоги, студенти - відмінники навчання, зовнішні експерти, які здатні об'єктивно та повно оцінити ці роботи) [8; 9].

Студент, одержавши завдання від педагога, відбирає у свій «Портфель (кейс)» роботи, виконані самостійно як на практичних заняттях, так і у

позаурочний час: розрахункові, графічні, самостійно складені конспекти і ін. Відбір ведеться, як правило, з однієї навчальної дисципліни. Якщо їх декілька, для кожної оформлюється свій «Портфель (кейс)». Це здійснюється на протязі, наприклад, навчального семестру. Кожна з робіт супроводжується розгорнутою письмовою аргументацією автора і критичним її аналізом: що в роботі вдалося зробити, а що – ні. Тут же він повідомляє, чи погоджується з критичними зауваженнями, які надали викладачі при її перевірці. Технологія «Портфель (кейс) студента» є інструментом самооцінювання особистої, творчої праці студента. Ця технологія передбачає використання таких документів: текстових варіантів робіт, що були виконані на занятті та у позаурочний час з відповідними рецензіями педагогів, які їх перевіряли; детальні письмові саморецензії автора; розгорнуті рецензії зовнішніх експертів [12; 49].

Проблемне навчання - це навчальна технологія, яка формує мислячого студента, здатного самостійно і творчо вирішувати нестандартні виробничі завдання у майбутній професійній діяльності. Навчання зветься проблемним не тому, що увесь навчальний матеріал студенти засвоюють виключно шляхом вирішення проблем та самостійного «відкриття» нових знань та вмінь. В ньому використовуються і типові репродуктивні методи (розповідь, пояснення і ін.) Але сама організація процесу базується на принципах проблемності, а систематичне розв'язання навчальних проблем – характерна його ознака. При проблемному навчанні діяльність педагога полягає в тому, щоби при поясненні складних понять систематично створювати проблемні ситуації, повідомляти студентам факти і організувати їх навчально-пізнавальну діяльність. На підставі їх аналізу студенти самостійно роблять висновки та узагальнення, за допомогою педагога формують визначення нових понять, правил, теорем, законів, або самостійно використовують відомі знання в нових ситуаціях. При проблемному навчанні педагог організує систематичну самостійну працю студентів щодо засвоєння нових знань та

умінь. Вони самостійно добувають нові знання, у них відпрацьовуються навички самостійної розумової діяльності, формується здатність відкривати нові знання та знаходити нові способи дій. Така навчальна діяльність приводить до зміни структури їх розумової діяльності, специфікою якої стає розв'язання проблемної ситуації [18; 22; 49].

Технологію проблемного навчання доцільно застосовувати при вивченні дисципліни «Правознавство», особливо для таких тем: «Основи шлюбно-сімейного права», «Поняття цивільного договору та угоди куплі-продажу», «Основи житлового права». Адже по даним темам можливо розробити проблемні ситуації, які треба вирішити нестандартним шляхом, керуючись певною інформацією.

Проблемне навчання - технологія, яка формує у студента здібності самостійно й творчо вирішувати нестандартні завдання в майбутній професійній діяльності.

Ділова гра. Ділова гра – гра, в якій у вигляді ділової наради вирішуються ті чи інші виробничі питання, які носять, як правило, характер розв'язання конкретної проблеми. Учасники гри, виконуючи окремі ролі (керівника, технолога, конструктора, нормувальника), займаються розробкою. Навчальні ігри вигідно відрізняються від інших методів активного навчання тим, що дозволяють її учасникам «прожити» і побачити результати своїх професійних рішень. Вони допомагають підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу і надають комплексну уяву про об'єкт, що вивчається [49].

Використання ділових ігор у процесі навчання студентів, зокрема юридичного профілю, створює цілий ряд позитивних моментів [2; 3]:

- підвищується інтерес до навчальних занять і до проблем, які моделюються й розігруються;
- учасники гри набувають навичок прийняття конструктивних рішень;
- змінюється мотивація тих, хто навчається, до засвоєння інноваційних

знань;

- самооцінка гравців стає більш адекватною;
- розвивається інноваційне, аналітичне, економічне та психологічне мислення тих, хто навчається;
- реалізується системний підхід до розв'язання поставленої проблеми, оскільки можна простежити хід прийняття рішень від початку до кінця в умовах "стиснутого часу".

У табл. 1.1 наведені функції ділової гри.

Таблиця 1.1

Функції ділової гри

Функції ділової гри	Опис функції
Діагностична	Виявлення творчих та професійних здібностей і ціннісних орієнтацій студентів, усвідомлення ними своїх потенційних можливостей.
Психотерапевтична	Здатність створювати умови для емоційно-психологічної розрядки студентів, зняття психологічних бар'єрів, впливу атмосфери, що виникає, на особистісні властивості, оволодіння способами психологічного захисту у складних професійних ситуаціях.

Завдання ділової гри:

- створює умови для глибокого та повного засвоєння навчального матеріалу на основі систематичного використання знань у процесі одночасного розв'язання навчальних та професійних проблем, що моделюються;
- дає змогу синтезувати знання різних дисциплін та долати їх розрізненість у свідомості учня;
- сприяє інтенсифікації навчальної діяльності студентів, створює умови для розвитку їх творчого мислення у процесі аналізу виробничих ситуацій та пошуку нестандартних способів їх вирішення;

- стимулює розвиток особистісного потенціалу учня, його самореалізацію й самоствердження у творчих ситуаціях ігрової взаємодії;
- формує інтерес та емоційно-ціннісне ставлення до навчальної та професійної діяльності;
- забезпечує оволодіння досвідом виконання професійних функцій та методологією подолання виробничих проблем.

Специфічною особливістю ділової гри, на відміну від інших технологій колективної взаємодії, є її двоплановість: з одного боку, гравець здійснює реальну діяльність, що пов'язана з розв'язанням конкретних навчальних задач, з іншого - ця діяльність має умовний характер, що допомагає відволіктися від реальної ситуації з її відповідальністю, бути досить вільним, розкутим, виступаючи у певній ролі та знімаючи ті психологічні тиски, які заважають проявляти свої здібності та можливості. Саме двоплановість гри забезпечує її розвивальний характер і робить ігрову навчальну діяльність емоційно привабливою [4, с.26-27].

В ефективно організованій діловій грі активізується навчальна діяльність студентів:

- формуються пізнавальні потреби і виховуються стійкі пізнавальні інтереси;
- формуються інтелектуальні уміння, що пов'язані з переробкою засвоєної інформації;
- формуються вміння здійснювати планування, самоорганізацію та самоконтроль у процесі навчання;
- здійснюється індивідуальний підхід в умовах групової та колективної діяльності, здійснюється контроль за ходом навчально-ігрової діяльності студентів.

Застосування ігрових технологій у процесі навчання є одним із дієвих засобів підвищення рівня мотивації студентів, оскільки вони об'єднують в собі як емоційні (ситуація успіху, цікавість викладення матеріалу, моменти

змагань), так і проблемно-пошукові (постановка в ситуацію вибору, самоаналіз, нестандартність завдань, поступове підвищення їх важкості) стимули [5].

Висновки до розділу 1

Інтенсивне реформування освіти в Україні зумовлює наполегливі пошуки шляхів трансформації освітнього процесу на гуманістичних принципах. Одним з проявів трансформації є інноваційні педагогічні ідеї, які передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, які призводять до суттєвого підвищення його результативності. Ефективність навчання може бути поліпшена завдяки проектуванню і поширенню інноваційних освітніх систем і технологій.

З метою аналізу можливостей використання ігрових технологій для особистісного і професійного розвитку студента коротко зупинимося на розгляді сутності ігрової діяльності у філософській, соціологічній, педагогічній та психологічній літературі.

Деякі філософські аспекти ігрової діяльності висвітлені в працях Г.Щедровицького, І.Бестужева – Лади, І.Кона. Гра здебільшого є особливою формою дитячого життя, що вироблена суспільством для управління розвитком дитини, „механізмом самоорганізації і самоосвіти” її психіки, узагальненою моделлю формування самостійності, способом складання „свого Я”, важливою універсальною формою, в якій відбуваються процеси самоперевірки, самовираження, самоствердження і реабілітації себе.

Психологічні аспекти гри є найбільш дослідженими. Свого часу їх розробляли С.Шацький, П.Блонський, Д.Ельконін, І.Ананьєв, Л.Виготський, О.Леонтєв, Д.Узнадзе, Л.Новикова. С.Шмаков, а також зарубіжні вчені – Дж.Брунер, Ж.Піаже, Е.Берн, І.Байєр, Г.Холл, К.Гросс, В.Штерн, Ф.Фребель, А.Валлон, Я.Корчак та інші психологи та педагоги.

У дослідженні розкрито та схарактеризована сутність понять «ділова гра», «елементи ділової гри» «евристичне навчання».

Встановлено, що ділова гра вибудовує навчальний процес як рух від соціальних і загальнокультурних знань і умінь своєї професії (від професії до

культури) до технологічних, що дає йому розуміння способів і методів вирішення професійних завдань, а від них до методологічних, що дозволяє відслідковувати динаміку зміни якості своєї професійної діяльності (від технології до інноваційного мислення).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ПРАВОЗНАВСТВА ЗАСОБАМИ ДІЛОВИ ІГОР

2.1. Теоретичні передумови розробки методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор

Кожен викладач рано чи пізно зіштовхується з вибором технологій навчання. Цей вибір частіше всього обумовлений «соціальним замовленням» і орієнтований на модель випускника сучасного ЗВО.

Сучасне життя встановлює свої пріоритети: не просто знання фактів, а здатність ними користуватися, не об'єм інформації, а уміння її моделювати, не споживання, а співробітництво. Якщо в традиційному суспільстві можливо було побудувати навчання шляхом трансляції викладачем інформації, то в сучасному динамічному столітті змін, головним стає уміння вчитися самостійно. Пріоритетним сьогодні стає особистісно-орієнтоване навчання. Воно передбачає таке педагогічне керівництво, яке дозволило б учням проявити особистісні функції (шукати у всьому сенс, будувати образи і моделі свого життя, проявляти творчість, давати критичну оцінку фактам і т. д.) [7; 14;28].

Американський психолог К. Роджерс одного разу на лекції для викладачів сказав, що ніякі зусилля не мають сенсу, якщо інформація не прийнята студентом. Завдання викладача полягає не тільки у формуванні знань і умінь, але і розвитку виборчої здібності студентів, навичок рефлексії, відповідальності, формування образу власного «Я» [34].

Ділові ігри встановлюють рівні відносини між викладачем і студентом у спілкуванні, в конструюванні і народженні нового знання.

Ділова гра – це форма навчання, яка найбільш наближена до умов професійної діяльності фахівця. Певною мірою вона є її імітацією і має за мету формування практичних умінь у керівництві різними закладами та процесами, що забезпечує стимулювання й підвищення інтересу студентів до занять, активізації процесу оволодіння майбутньою професією.

Діловим іграм властиві наступні основні ознаки [15]:

1. Моделювання процесу діяльності керівних працівників та фахівців підприємств і організацій по виробітку управлінських рішень.
2. Розподіл ролей між учасниками гри.
3. Відмінність цілей кожного учасника гри при виробітку рішень.
4. Взаємодія учасників гри, виконуючих ті чи інші ролі.
5. Наявність спільної мети у всього ігрового колективу.
6. Колективне вироблення рішень учасниками гри.
7. Реалізація в процесі гри "ланцюжка рішень".
8. Альтернативність рішень.
9. Наявність керування емоційною напруженістю учасників.
10. Наявність розгалуженої системи індивідуального або групового оцінювання діяльності учасників ігри.

Під час побудови, підготовки і проведення ділової гри доцільно створити реальну обстановку, в якій студенти виступають виконавцями конкретних ролей. Ролі повинні мати проблемний характер, а їх розподіл має відбуватися з урахуванням індивідуальних можливостей і схильностей, соціального статусу студентів. Зміст ділової гри має будуватися на конкретному економічному матеріалі професійної спрямованості, що дозволить поєднувати навчання економічної дисципліни з виконанням професійних дій, що моделюють майбутню самостійну діяльність студентів в обраній професійній сфері.

Під час ділових ігор звичайне заняття перетворюється на робочий день в офісі, презентацію фірми тощо.

Основні компоненти ділової гри:

- об'єкт, що моделюється: підприємство, установа, відділ та ін.;
- процес, що моделюється: проектування, управління, складання документів, прийняття рішення, підготовка виробництва тощо;
- проспект гри: розкривається концепція гри, її загальний зміст, умови й мета застосування, вказується, діяльність яких посадових осіб моделюється;
- сценарій гри: характеризується об'єкт діяльності, визначаються ролі, описуються правила гри;
- ігрова обстановка: форми взаємодії гравців у процесі гри (за допомогою ігрових предметів, використання документів або необхідних навчальних матеріалів, комп'ютерів тощо);
- регламент: порядок розігрування частин гри, характеристика часу проведення;
- ігрова діяльність: гравці виступають як представники організації чи її структурних підрозділів;
- обговорення, зауваження з приводу гри;
- висновки та оцінка учасників гри.

Отже, для проведення такої форми заняття потрібно серйозну підготовку. Викладачеві необхідно дотримати усі параметри (елементи) ділової гри: відбити в її змісті навчальний матеріал, виділити ігрові цілі і завдання; виробити певні правила (і забезпечити їх дотримання), а також способи підтримки активності і самодіяльності учасників, підведення підсумків. Крім того, йому слід визначити, хто з учасників може якнайкраще впоратися з тією або іншою роллю: бути організатором або оформлювачем, рецензентом, здатним провести критичний аналіз гри, або фахівцем - професіоналом,

вирішуючим виниклі проблеми. Але найголовніше - байдужих, не зайнятих в грі бути не повинно. Посильну участь беруть усі.

Особливості ділових ігор:

- при виконанні ділових ігор процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності майбутніх фахівців. Будь-яка ділова гра є імітаційним методом навчання;

- ділова гра є ігровим методом навчання. Всі її учасники виконують певні ролі і відповідно до них приймають управлінські рішення;

- ділова гра є колективним методом навчання. В ділових іграх рішення виробляються колективно;

- в ділових іграх спеціальними засобами створюється емоційний настрій гравців.

Навчальна ділова гра сприяє формуванню продуктивної активності студентів за умов дотримання наступних вимог [22, с. 30]:

1. Гра має бути цікавою, динамічною, простою в правилах і разом з тим мати пізнавальний характер.

2. Учасники гри повинні розуміти імітацію дійсних ситуацій, але одночасно «вжитися» в образ.

3. Повинні бути присутні елементи як імітації, так і імпровізації, оскільки студенти повинні мати можливість обирати свої шляхи розвитку і розв'язання тієї чи іншої ситуації.

4. Слід пам'ятати, що навчальна ділова гра має відповідний ряд закономірностей (принципів):

- співробітництва;
- реалізованості;
- управління інтелектуальним фоном;
- збігу оцінок;
- обов'язкової мети;
- мажорності;

- врахування рівня інтелектуального розвитку учасників ділової гри.

На підготовку і проведення ділової гри, як правило, вимагається немало часу: адже потрібно не лише розробити зміст, розподілити учасників, але і провести саму гру, обговорити її результати, зробити висновки.

Рекомендації та поради викладачеві щодо проведення ділової гри [5; 9]:

1. Прагніть зацікавити студентів не стільки красою логіки побудови загальних доказів, скільки можливостями і перевагами застосування на практиці.

2. Знайдіть способи підвищити настрій слухачів до навчання.

3. Використовуйте всі види літератури та підручники, що впливають на розум відповідними поняттями. Недостатньо сповідати правильне навчання, слід довести свої пізнання до практичної справи.

4. Контролюйте, куди іде час.

5. Освоюйте основи ораторського мистецтва і педагогіки; читайте нові книги і тренуйтеся.

6. Ухвалюючи рішення, слід знати реальне положення речей. Дуже часто ухвалюємо рішення, не виходячи з реального положення речей, а орієнтуючись на те, як нам здається це положення, на ту вихідну ситуацію, якою вона повинна бути, а не на ту, котра існує в дійсності.

7. Визначіть фактичний розпорядок занять, їхній рівень і ефективність.

8. Під час складання всієї програми навчання, визначіть конкретні теми, під час розробки активних методів навчання переконайтеся в їхній реальній актуальності для студентів.

Ділова гра орієнтується на студента і педагога, вважаючи їх суб'єктами освітнього процесу. Їхні інтереси - духовні, інтелектуальні, культурні - служать передумовою становлення професійного мислення, а тому виносяться в центр уваги такої освіти. Антропоцентризм як властивість інноваційної освіти передбачає високий рівень самостійності студента, його

здатності до самоврядування, від викладача вимагається високий рівень педагогічної компетентності, ініціативності та технологічної функціональної грамотності.

Ділова гра допомагає фахівцю досягти професіоналізму. Професіоналізм у педагогіці вищої школи розуміють через призму якості, норму якості, еталонний рівень [39].

Більшість педагогів під професіоналізмом розуміють:

- певний рівень майстерності вирішення професійних завдань;
- здатність в рамках своєї професії до надійної, безвідмовної діяльності;
- творчість у нестандартних ситуаціях, пошук ефективних рішень;
- високий інтелектуально-особистісний рівень розвитку;
- наявність ключових кваліфікацій і компетенцій [42].

Традиційний освітній процес у ЗВО дає студентам навчальні знання, але прив'язка цих знань до конкретної професійної діяльності відбувається епізодично, наприклад, під час курсової, переддипломної або виробничої практик. Ясно, що оснастити студента реальними професійними знаннями та якостями в цих умовах досить складно. Інноваційне ж освіту орієнтовано на формування професійних знань і якостей в процесі освоєння інноваційної динаміки, наприклад, у процесі освоєння типових інновацій через електронну хрестоматію, де представлені типові інновації, що демонструють хід розвитку даної професійної сфери діяльності, зібрані професійні завдання інтегрального типу. Таким чином, поняття професіоналізму стає інтегральною якістю випускника, яку він синтезував сам в процесі свого навчання. Усвідомлення студентом себе як професіонала впливає на результат освітнього процесу, оскільки активізує мотивацію саморозвитку, що, в свою чергу, перетворює процес навчання в джерело задоволення потреб особистості, що розвивається. У результаті студент здійснює реальний перехід з формально-правового (студент як суб'єкт освіти) у стан

фактичного антропоцентризму (студент - суб'єкт власної життєдіяльності) [7; 31;42].

Отже, ділова гра вибудовує навчальний процес як рух від соціальних і загальнокультурних знань і умінь своєї професії (від професії до культури) до технологічних, що дає йому розуміння способів і методів вирішення професійних завдань, а від них до методологічних, що дозволяє відслідковувати динаміку зміни якості своєї професійної діяльності (від технології до інноваційного мислення).

Інноваційне мислення формується у студента, якщо він, по-перше, активно мотивований у навчанні, реалізує вимоги самоменеджменту, індивідуального самоврядування для досягнення амбітних (у хорошому сенсі слова) життєвих цілей, по-друге, якщо навчальний процес відображає повний життєвий цикл професійної діяльності з її нововведеннями і суперечностями [35].

Вище сказане дозволяє зробити висновок про те, що провідними функціями ділової гри можна вважати:

- інтенсивний розвиток особистості студента і педагога;
- демократизацію їх спільної діяльності та спілкування;
- гуманізацію навчально-виховного процесу;
- орієнтацію на творче викладання і активне вчення та ініціативу студента у формуванні себе як майбутнього професіонала;
- модернізацію засобів, методів, технологій і матеріальної бази навчання, що сприяють формуванню інноваційного мислення майбутнього професіонала.

Домінантою ділової гри є гуманізація мислення і дій педагога і студента: вона проявляється в іншому, ніж раніше, підході до навчального матеріалу; вона змінює стиль спілкування педагога і студента у бік діалогу і співпраці; вона змінює особистість викладача і студента, змінює мотивацію навчання останнього і психолого-педагогічну культуру першого (рис. 2.1).

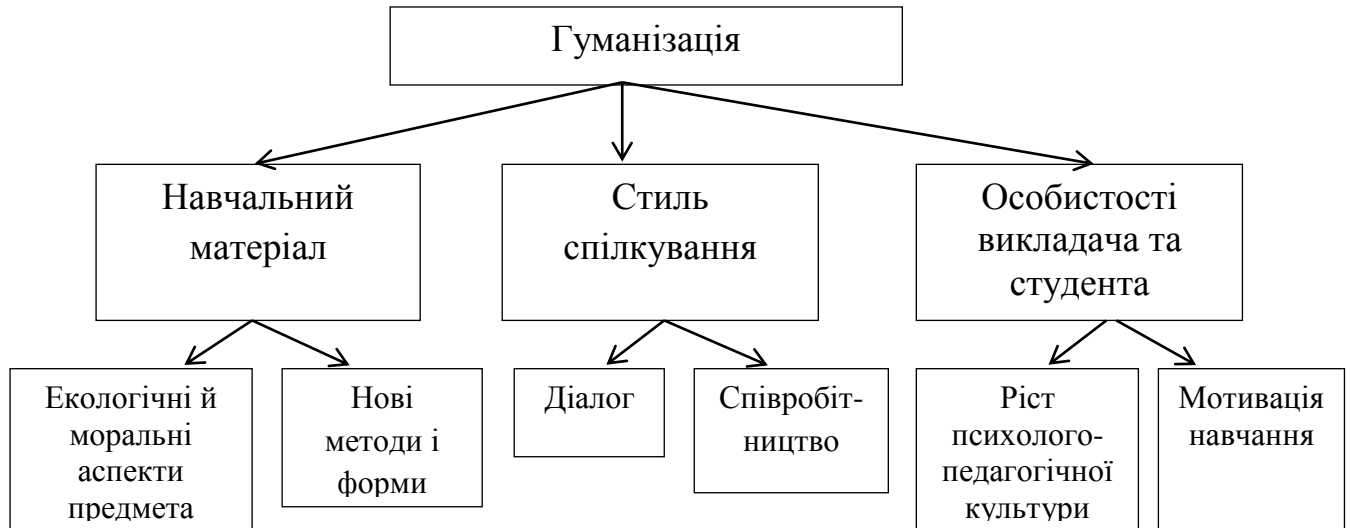

Рис. 2.1. Прояв процесу гуманізації освіти інноваційного типу

Відносини між суб'єктами в діловій грі розвиваються по горизонталі, тобто, здійснюються як партнерство, як система взаємодоповнюючих зв'язків [14].

Відносини в традиційній педагогічній системі оформляються як авторитарні, оскільки мета системи - створити педагогічні ситуації підпорядкування та привчання студентів, пристосувати студентів до системи. (рис 2.2)

Таким чином, між діловою грою та традиційною педагогічною діяльністю є кардинальна відмінність за трьома ознаками:

- за способами целеутворення;
- за типами педагогічної діяльності;
- за способами зв'язку учасників спільної діяльності (рис 2.3) [14; 26]

Виникає питання: «Чи варто відмовлятися від традиційних технологій навчання на користь інноваційних?». Розглянемо порівняльний аналіз ділової гри і традиційних методів навчання, який представлений в табл. 2.1.

Рис. 2.2. Порівняльна характеристика організації навчальної діяльності на основі ділової гри і у традиційних умовах

Порівняльний аналіз доводить перевагу ділових ігор над традиційними методами навчання:

- змінюється цільова орієнтація;
- студент сам конструює процес навчання, сам відстежує напрями свого розвитку, сам визначає кінцевий результат;
- ділові ігри, формують самостійність мислення, можливість керувати освітнім процесом, впливати на цілі, способи, методи і результати освітнього процесу [24; 36].

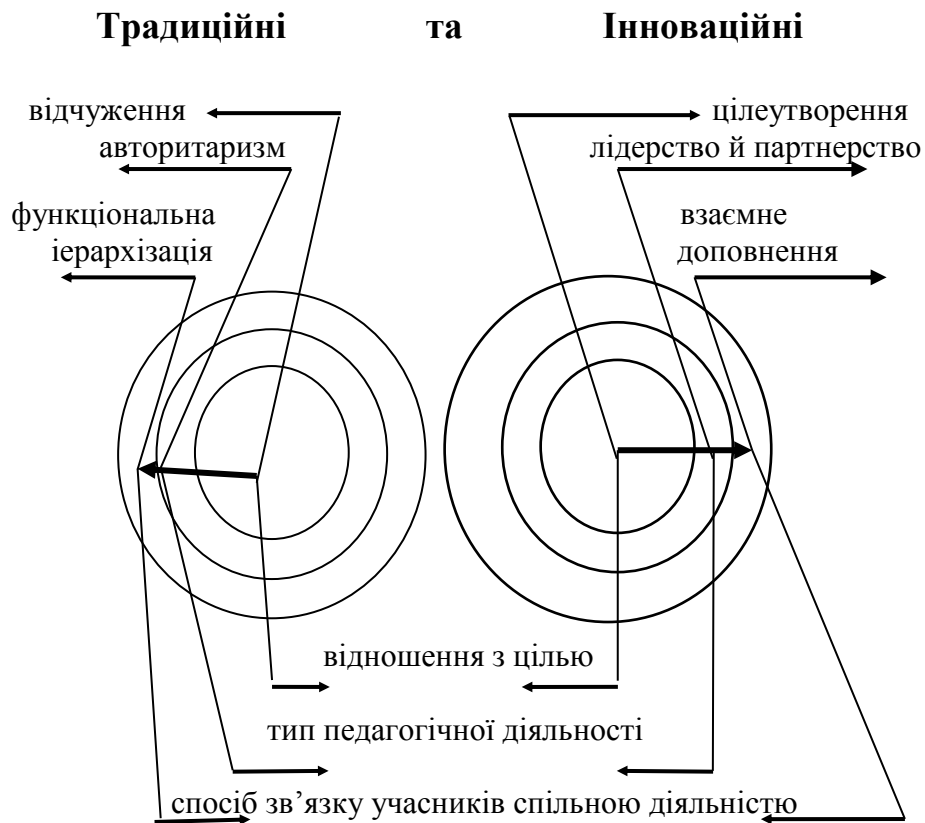

Рис. 2.3. Порівняльна характеристика організації навчальної діяльності на основі ділової гри і у традиційних умовах

Порівняльний аналіз ділової гри і традиційних методів навчання

Традиційні методи навчання. Дії викладача та студентів	Ділові ігри. Дії викладача та студентів
1. Етап постановки цілей, актуалізація	
Викладач сам ставить перед студентами мету, сформувавши уміння правильно знаходити відповідне рішення поставленої задачі. Студенти приймають ціль й установку викладача.	Студенти аналізують знання з досліджуваної теми і формулюють свою мету-мотиви; студенти систематизують інформацію, вислуховують різні думки, формують свої судження, розвивають впевненість в цінності своїх цілей. Викладач направляє студентів, підбираючи ефективні і цікаві прийоми навчання; викладач дотримується принципу «Немає неправильної думки».
2. Етап вивчення нового матеріалу	
Викладач повідомляє нову інформацію, вибирає шляхи досягнення поставлених цілей. Студент їх сприймає.	Студент відстежує новий матеріал, порівнює його з наявними знаннями, ставить нові питання, готується до обговорення почутого (побаченого) в ігровій формі. Викладач-джерело інформації, він стежить за активністю студентів, підбирає ефективні прийоми роботи.
3. Етап підбиття підсумків	
Викладач формулює нечисленні питання: «Що вам сподобалось на занятті? Що нового ви дізналися? »	Хаос думок, нової інформації структурується, перетворюється в нове знання через обмін думками, вербалізацію.

Сучасна педагогічна освіта широко використовує ігрові методи як такі, що найбільш відповідають ідеї розбудови її на компетентнісній основі. Розглянемо підходи [24, с.39] до класифікації ігор у цій сфері:

1. Дидактичні: академічні, навчальні, освітні, виховні, педагогічні.
2. В залежності від механізму гри: імітаційні(імітації, машинні імітації, імітатори), проблемні (евристичні), сюжетні (драматизація, інсценування),

ситуаційні (ігрові ситуації), творчі (маніпулятивні і будівельні), настільні, мовні, абстрактні.

3. В залежності від процесу гри: рольові (організаційні і функціональні), військові (військове навчання), ділові (управлінські, операційні, економічні), виробничі (технологічні, технічні), спортивні (ігри з правилами), формальні (формалізовані).

4. В залежності від мотивації: розважальні, азартні, акторські, індивідуальні, колективні, результативні та змагання.

В подальшому зупинимось на організації та проведенні ділових ігор як таких, що виступають однією з форм, що найбільш наближені до умов професійної діяльності фахівця.

Ділова гра має свої різновиди: урок-«Еврика», прес-конференція, урок-змагання, урок-турнір, урок-спектакль, урок-«КВК», урок-аукціон та ін. Незалежно від різновидів ділових ігор, їх об'єднують загальні вимоги: постановка теми, цілей та завдань гри; визначення оптимального змісту гри; розподіл ролей та визначення функціональних обов'язків учасників гри; забезпечення умов для проведення ділової гри (обладнання, наочність, оформлення приміщення, інше матеріально-технічне забезпечення); єдність взаємодії студентів у ході виконання ролей.

Розглянемо окремі різновиди ділових навчальних ігор, можливі та доцільні ролі, функціональні обов'язки виконавців ролей.

Ділова гра «Еврика».

Можливі та доцільні ролі: «експериментатори», тобто студенти, які добре працюють із прикладами, реактивами, обладнанням; «теоретики» - студенти, які глибоко й вільно володіють теоретичним матеріалом; «калькулятори» - студенти, які швидко та вірно здійснюють різні розрахунки; «експерти» - студенти, які доповнюють, оцінюють і коригують процес і результати гри; «опоненти» - студенти, які висувають нові ідеї,

гіпотези на підтримку чи протипагу тим, що розглядаються. Підсумки гри підбиває викладач (не виключено - разом з студентами).

Ділова гра «Прес-конференція».

Визначається тема прес-конференції, обираються ведучі, тобто студенти, які найбільш компетентні у проблемі, що буде предметом обговорення. Усі інші студенти - «журналісти», які ставлять запитання ведучим. Обладнання заняття: стіл, трибуна, мікрофон для «ведучих»; столи, таблички з назвами газет чи журналів, тобто представників преси - журналістів, кореспондентів. У цій грі лише дві ролі: роль «ведучих» і роль «журналістів». Разом із тим в ігрову діяльність включаються всі студенти гркпи в якості вільних спостерігачів. Підсумки гри підбиваються викладачем разом з студентами.

Ділова гра «Змагання».

Мета такого заняття - навчитися самостійно організувати власну навчальну діяльність, розв'язувати дидактичні завдання; формувати вміння виділяти головне, істотне; закріплювати спеціальні та загальнонавчальні знання, уміння та навички. У змаганнях беруть участь: окремі групи студентів, педагогів (студенти виконують навчальні завдання, що запропоновані викладачем; викладачі виконують завдання, складені). За таких умов на уроці-«змаганні» студенти виступають у ролі «викладачів», а викладачі в ролі «студентів». Не виключені й інші варіанти його організації (попередньо формуються команди та журі, вибираються капітани команд і голова журі). При цьому можливі такі ролі: «капітан» - студент, найбільш підготовлений, ерудований, компетентний у даній проблемі, хороший організатор; «член команди» - студент, який входить до складу тієї чи іншої команди; «голова журі» - викладач, студент, запрошений фахівець, компетентний у питаннях даної проблеми; «член журі» - викладач, студент, батько, представник адміністрації вищого навчального закладу, ради вищого навчального закладу, ради

студентського самоврядування, тобто ті, хто знає проблему та обраний відкритим голосуванням.

Ділова гра «Турнір». Мета «заняття-турніру» - включення студентів одного чи двох паралельних класів у колективну, творчу, самостійну діяльність з метою закріплення, поглиблення, систематизації та узагальнення їх знань, умінь і навичок; усунення прогалин у знаннях, формування та розвиток навичок колективної праці.

Можливі та доцільні ролі: «консультанти» - студенти, які займаються з відстаючими студентами; «ерудити» - студенти, які готують повідомлення з теми; «аналітики» - студенти, які розв'язують складні варіанти навчальних завдань; «експериментатори» - студенти, які готують експеримент, дослід з теми; «голова» та «члени журі» - студенти, які оцінюють виконання завдань групами або окремими студентами класів відповідно до їх ролей.

Ділова гра «Спектакль». Мета «спектаклю» - поглиблення, розширення в студентів діапазону спеціальних знань, умінь і навичок спілкування, співробітництва у процесі підготовки та виконання ролей; перевтілювання, входження в образ, проникнення ідеями, закладеними автором у ролях спектаклю. Ролі детермінуються змістом і характером твору. Це можуть бути персонажі з міфів і легенд, казок, епосу, літературних творів та ін. Оцінюється урок-спектакль за якістю виконання ролей та досягнення поставленої мети.

Ділова гра типу «КВК».

Мета заняття-КВК - розвиток пізнавальних інтересів і мотивів, ерудиції, інтелекту студентів; здібностей швидко орієнтуватись у подіях, екстремальних ситуаціях. Заняття-КВК можуть бути тематичними, проблемними, розрахованими на загальну ерудицію учасників гри. Як правило, група (або групи) поділяється на команди, які поетапно у процесі

гри виконують різні цільові навчальні завдання. Підсумки та оцінку гри здійснює журі.

Можливі та доцільні ролі при проведенні заняття-КВК: «ведучий» - студент, який дає завдання командам, стежить за часом їх виконання, дотриманням правил гри, оголошує вірні відповіді; «члени журі» - студенти, які є безпосередніми виконавцями завдань; «капітан команди» - студент, який очолює команду студентів, організовує та спрямовує її діяльність, несе моральну відповідальність за їх результати; «члени журі» та «представник журі» - студенти, які оцінюють роботу команд, підраховують бали, визначають та оголошують переможця.

Ділова гра «Аукціон».

Мета «заняття-аукціону» - повторити та зміцнити знання студентів з теми конкретного курсу навчального предмета, продемонструвати практичне застосування знань. Готують таке заняття, як правило, викладач разом із членами предметного гуртка, які організують збір предметів для «продажу», готують костюми для ведучих, забезпечують музичний супровід. Структура заняття-аукціону: привітання, повторення основних питань з теми, пояснення правил аукціону, «продаж» предметів, музична пауза, продовження «продажу», музичний фінал, підсумки. Можливі та доцільні ролі: «продавець» предметів - аукціоніст, студент, який відкриває та веде аукціон; «покупці» - студенти, які мають намір купити той чи інший предмет за знання про нього (наприклад, фізичні та хімічні властивості, процес та умови отримання речовин, галузі застосування та ін.); «музичний оформлювач» - студент, відповідальний за якість музичного супроводу аукціону. Підсумки уроку-аукціону підбиває викладач або журі, яке обирається заздалегідь.

У процесі спостереження та аналізу уроку, що проводиться у формі ділової гри, слід зосередити увагу на таких параметрах:

- доцільність вибору теми для проведення заняття-ділової гри;

- правильність постановки та реалізації цілей і завдань ділової гри;
- реалізація змісту та оптимального обсягу навчального матеріалу з теми гри;
- правильність розподілу ролей та функціональних обов'язків їх виконавців;
- якість підготовки «пасивних» учасників гри (психологічний настрій на специфічний вид навчальної діяльності, підготовка змісту гри, озброєння критеріями та способами оцінки рольової діяльності «активних» учасників гри, етика спілкування у процесі навчальної гри);
- оцінка імітаційної діяльності з виконання ролей учасниками гри; оцінка ефективності заняття-ділової гри, тобто співставлення її результатів з поставленими цілями та завданнями.

Параметри кожного з описаних видів заняття-ділової гри можуть бути використані при розробці технологічної картки їх спостереження, аналізу й оцінки ефективності.

2.2. Способи формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор

У процесі навчання та виховання відбувається планомірне формування певних знань, умінь і навичок, а також необхідних рис особистості студента.

Підставою такої планомірної передачі знань є чітко визначена ціль.

Визначення цілей – основа будь-якої людської діяльності. Це поняття є філософською категорією. З філософії воно було перенесено до різних сфер людської діяльності філософії. Поняття «ціль» має дуже багато дефініцій. Наведемо деякі з них:

- бажаний стан об'єкта (М. Макаров);
- бажаний стан об'єкта в майбутньому (О. Шонессі);

- інформація про об'єктивну ціннісність (користь), якої людина має намір домогтися (Ю.Козецький);
- модель бажаного майбутнього(Н.А. Бренштейн);
- модель майбутніх результатів (Р. Акофф і Ф. Емері);
- свідомий образ очікуваного результату або усвідомлений бажаний результат (О.К.Тихомиров) [7, 17].

З усього перерахованого можемо зробити висновок про те, що ціль вказує на майбутній стан об'єкта або системи, якого прагне людина.

Ціль – це ідеальне, розумове уявлення результатів діяльності.

Цілепокладання – це постановка цілей, ціле створення – розробка цілей.

Дидактична ціль – це розумовий, ідеальний образ кінцевого результату навчальної діяльності. Це своєрідна відповідь на запитання: «Для чого вчитися? Для чого вчити?».

Якість цілей визначається характером результату, що досягається.

Ієрархічність цілей – це визначення головних і допоміжних цілей на кожному етапі [25].

Зовнішні цілі задаються зовні, вони виражають суспільну потребу. При навчанні зовнішні цілі задає викладач.

Внутрішні цілі формуються у тих, кого нависи перенистичають, самостійно.

Цілі можуть бути:

- стратегічні цілі – головні для усього періоду навчання;
- тактичні – цілі недалекого майбутнього;
- оперативні – на малий час.

У навчальному процесі у якості стратегічних можуть виступати інтегральні цілі, які відображають результат навчального процесу. Вони можуть бути сформульовані у освітньо – кваліфікаційній характеристиці кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста

або магістра. Інтегральним цілям підпорядковані комплексні цілі – цілі, які відповідають тому чи іншому компоненту діяльності фахівця. Наприклад, комплексними цілями є вимоги до структурних складових підготовки – педагога : психолого – педагогічного компонента його діяльності [17; 18].

Циклові цілі – це цілі, які відносяться до вивчення окремих циклів навчальних дисциплін.

Оперативні цілі відповідають цілям вивчення розділів і тем програми навчальної дисципліни і фіксують у перспективно – тематичних планах.

Робочі цілі – це цілі кожного конкретного заняття, і вони формулюються і фіксуються для кожного заняття [7; 8].

Аналіз робочої програми з дисципліни «Правознавство», дозволив встановлено стратегічні і тактичні цілі методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор.

Стратегічна ціль: кваліфікований фахівець з правознавства повинен уміти добре орієнтуватися в законодавчій базі з правознавства, організувати навчання й перевірку знань з правознавства, спостерігати за дотриманням правових вимог, які пред'являються до організації.

Тактична ціль: метою вивчення дисципліни правознавство формування у майбутніх фахівців знань відносно стану й проблем правознавства на виробництві, ознайомлення з системою керування, шляхами й методами забезпечення безпечних умов праці згідно діючого законодавства.

Нами реалізовано наступні принципи розробки та застосування ділових ігор у процесі навчання студентів НЮУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО правознавства.

1. *Принцип доцільності* застосування. Індикатором доцільності проведення гри виступає розбіжність між необхідним та існуючим рівнями компетентності фахівця. Для визначення останньої слід залучати як прямі методи контролю (тестування, самоконтроль, опитування), так і опосередковані (експертну оцінку). Щодо часової доцільності, то тут

можливі декілька варіантів. Зокрема ділову гру можна провести на початку вивчення навчальної дисципліни з тим, щоб забезпечити формування позитивної мотивації тих, хто навчається, до майбутньої професії. Така гра ґрунтується на міжпредметних зв'язках із базових дисциплін і водночас дозволяє провести визначення базових знань тих, хто навчається.

Навпаки, гра, що проводиться у кінці навчального курсу, є такою, що узагальнює знання і виступає в якості підсумкового завершення певного циклу професійної підготовки. Найбільший ефект має серія ділових навчальних ігор, які проводяться на протязі вивчення дисципліни через певний проміжок часу. Поєднані логічним ланцюгом щодо необхідності формування професійної компетентності, вони дозволяють реалізувати отримані теоретичні знання у практичній діяльності, максимально наближеній до реальних умов майбутньої професії.

2. *Принцип концентрації* на вирішенні заявленої у грі проблеми. При розробці сценарію гри. Підбір ігрових ситуацій для нього повинен підкорюватись меті гри, яка ґрунтується на розв'язанні управлінської проблеми. Враховуючи те, що ділова навчальна гра обмежена часом, який регламентується розкладом занять, необхідно чітко визначити ефект від кожної ігрової ситуації. Для цього, розробляючи сценарій, слід давати відповідь на таке рефлексивне питання: "Що дає цей ігровий момент для вирішення проблеми гри?".

3. *Принцип динамічності* передбачає високий ритм ігрової діяльності. Порухення цього принципу може звести гру нанівець. Адже не дотримання часового регламенту приводить до затягування одних і, як наслідок, прискорювання проведення інших ігрових ситуацій з причини ліміту часу. З тим, щоб не допустити цього, студент вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації повинен уміло "диригувати" ігровим процесом. У разі непередбачуваних обставин (а вони в ігрових заняттях

можуть мати місце), необхідно задіяти попередньо розроблений інший варіант гри, у якому буде врахована ця обставина.

4. *Принцип реалістичності* ґрунтується на максимальному наближенні ситуацій гри до реальних умов професійної діяльності. Не можна допускати розігрування "надуманих" ситуацій, або таких, які не відповідають сьогоденню. Тому майбутньому спеціалісту необхідно попередньо вивчити особливості середовища, до умов якого буде моделюватись гра.

5. *Принцип оптимізації деталей гри.* Ділова навчальна гра повинна максимально наближуватись до реальних умов майбутньої професійної діяльності фахівця. Але при цьому необхідно слідкувати за тим, щоб ігрові ситуації були не обтяжені подробицями, які є другорядними. Занадто деталізація може не тільки не сприяти розкриттю проблеми гри, а навпаки, зруйнувати її цілісне уявлення. Тому тут діє закон оптимуму: деталізація ігрової ситуації повинна бути достатньою для того, щоб сформувати цілісне уявлення про проблему, яка вирішується у грі.

6. *Принцип взаємодії реалізується на декількох рівнях.* По–перше, на рівні встановлення ділових стосунків між викладачем та учасниками гри. Їх психологічний контакт – одна з важливих умов успішного проведення гри. По–друге, на рівні міжособистісної взаємодії між безпосередніми учасниками гри. З метою усунення непередбачуваних ситуацій щодо їх психологічної сумісності викладачц необхідно попередньо вивчити групу. Доцільними при цьому є методи психологічного тестування, бесіди з представниками оточення гравців (куратор, староста) та педагогічного спостереження. По–третє, на рівні взаємодії навчальної групи та запрошених на гру представників професійної сфери. Гра стане ще більш дієвою від того, що участь у ній приймуть фахівці, які реально працюють на об'єктах, до умов яких вона моделюється.

7. *Принцип моделювання професійної діяльності* відображає основну ідею ділової навчальної гри. Він ґрунтується особливостями професійної

діяльності, необхідних якостей, якими повинен володіти майбутній спеціаліст, урахуванні особливостей середовища, специфіки управління виробничими або педагогічними процесами. Імітація професійної діяльності відбувається за рахунок умінь щодо конструювання ігрових ситуацій.

Втілення ділових ігор - це процес складний, тривалий, який потребує від викладача в готовності відмовитися від звичних для нього методик проведення занять, від упередженості щодо нового і від побоювання невдачі.

Тому процес підготовки викладача до втілення ділових ігор в педагогічну практику можна розділити на ряд етапів:

1. Вивчення теорії, засвоєння методики і принципів інноваційних технологій навчання, практичне оволодіння методами інноваційних технологій.

Для цього вивчаються загальна теорія і дидактичні принципи активного навчання, досвід найбільш кваліфікованих викладачів-новаторів, які використовують ділові ігри. Передбачено безпосередня участь студентів у проведенні ділових ігор, вирішення проблемних завдань, аналізі конкретних ситуацій, навчальних дискусіях і т.д.

2. Вибір навчальних тем, які доцільно вивчати за допомогою ділових ігор навчання. Не кожному темі можливо і потрібно проводити таким чином.

3. Визначення типи соціальних, економічних, організаційних завдань, які студенти вирішують або з якими можуть стикатися на своєму робочому місці. На цьому етапі є сенс звертатися до статуту підприємств, законів, інструкцій тощо.

4. Відбір сюжетів для ділових ігор. Сюжет - це основа майбутнього змісту заняття з використанням ділових ігор. Вибір сюжету диктується темою заняття. Від характеру сюжету залежить спрямованість і напруженість заняття. Сюжет має бути правдоподібним, повчальним і доступним для розуміння студентів, включати в себе конфлікт, проблему або завдання, вирішення якого потребує зусиль. Джерелом сюжетів навчальних ситуацій

можуть бути: публікації в газетах, журналах, звіти, протоколи науково-технічних конференцій, оповідання, опис випадків, фільми, романи, спектаклі, реальні випадки і т.д.

5. Розробка техніки сценарію конкретних ситуацій, проблемних завдань, ділових ігор, засідань, «круглого столу» і т.д [49].

У теорії інноваційних технологій навчання сценарій ділової гри розглядають у трьох аспектах:

- 1) як засіб організації самостійної навчальної діяльності студентів;
- 2) як засіб аналізу ділових проблем і ситуацій;
- 3) як модель реальних явищ і процесів.

Сценарій включає в себе короткий опис методу, обґрунтування теми та мети заняття, інструкції для виконавців та експертів, умови і правила виконання завдань.

Основа сценарію - це опис ситуації, якась подія, що відбулася, відбувається чи може відбутися. Він обов'язкове вміщає у себе атрибути композиції драматургічного твору: проблему, розвиток дії, конфлікт і т.д. Важливо, щоб ситуація за своїм змістом була близькою до професійних і соціальних інтересів студентів. Опис ситуації не повинно перевищувати за обсягом 4-5 сторінок електронного тексту. Багатослівний сценарій з великою кількістю дійових осіб, цифр, фактів швидко стомлює слухачів, знижує ефективність пошуку квашень формування сценарію завершуються вибором засоби подачі матеріалу студентам. Це залежить від змісту і технічних можливостей навчальної аудиторії [6, 11].

Таким чином, активізувати розумову і пізнавальну діяльність студентів і підвищити якість навчання можливе через ділові ігри, які забезпечуються шляхом:

- широкого використання колективних форм пізнавальної діяльності (парна, мікрогрупова і групова робота, рольові та ділові ігри і т.д.);

- вироблення у викладача відповідних навичок організації управління колективною навчальною діяльністю студентів; застосування різних форм та елементів проблемного навчання;

- вдосконалення навичок педагогічного спілкування, які мобілізують творче мислення студентів;

- індивідуалізація навчання при роботі в студентській групі та облік особистих характеристик при розробленні індивідуальних завдань і виборі форм спілкування;

- прагнення результативності навчання і рівномірного просування всіх, студентів у процесі пізнання незалежно від початкового рівня їх знань та індивідуальних здібностей;

- визнання і використання новітніх інтерактивних методів та технологій навчання;

- застосування сучасних аудіовізуальних засобів, ТЗН, а в разі необхідності - інформаційних засобів навчання [11; 32].

Завдання ділової гри:

- створює умови для глибокого та повного засвоєння навчального матеріалу на основі систематичного використання знань у процесі одночасного розв'язання навчальних та професійних проблем, що моделюються

- дає змогу синтезувати знання різних дисциплін та долати їх розрізненість у свідомості учня (студента);

- сприяє інтенсифікації навчальної діяльності студентів, створює умови для розвитку їх творчого мислення у процесі аналізу виробничих ситуацій та пошуку нестандартних способів їх вирішення;

- стимулює розвиток особистісного потенціалу учня, його самореалізацію й самоствердження у творчих ситуаціях ігрової взаємодії;

- формує інтерес та емоційно-ціннісне ставлення до навчальної та професійної діяльності;

- забезпечує оволодіння досвідом виконання професійних функцій та методологією подолання виробничих проблем.

Вимоги до проведення ділової гри:

1. Гра має бути цікавою, динамічною, простою в правилах і разом з тим мати пізнавальний характер.

2. Учасники гри повинні розуміти імітацію дійсних ситуацій, але одночасно «вжитися» в образ.

3. Повинні бути присутні елементи як імітації, так і імпровізації, оскільки студенти повинні мати можливість обирати свої шляхи розвитку і розв'язання тієї чи іншої ситуації.

4. Слід пам'ятати, що навчальна ділова гра має відповідний ряд закономірностей (принципів):

- співробітництва;
- реалізованості;
- управління інтелектуальним фоном;
- збігу оцінок;
- обов'язкової мети;
- мажорності;
- врахування рівня інтелектуального розвитку учасників ділової гри.

Сценарій ділової гри «Правовий лабіринт»

Мета гри - розвивати навички й уміння організаційної, проєктувальної діяльності; вміння захищати господарські права; розвиток уміння адекватно застосовувати професійні знання і творчо їх виявляти.

Ігрова ситуація - До директора юридичної фірми Ковалю Ю.П. звернувся директор фінансового відділу ТОВ «ДІАМАНТ» Іванов І.О. за консультацією з питань повернення коштів за поставлений товар ТОВ «ЛІРА». ТОВ «ДІАМАНТ» підписали договір на постачання продукції з ТОВ «ЛІРА», але ТОВ «ЛІРА» не перерахувала кошти в призначений термін

за поставлений товар. Коваль Ю.П. доручив розглянути це завдання юрист–консульту Петрову Д.М. Розглянувши ситуацію Петров Д.М. запропонував Іванову І.О. вирішити проблему мирним шляхом склавши претензію, щоб не звертатися до суду. Необхідно скласти претензію до ТОВ «ЛІРА» Степанову О.С., який вчасно не перерахував кошти за поставлений товар на рахунок ТОВ «ДІАМАНТ»

Необхідні матеріали - дошка з крейдою; папір і маркери, господарський кодекс бейджики для груп, договір (додаток В), статті кодексу (додаток Г), претензія (додаток Д)

Характеристика ігрових якостей учасників:

Група «Спеціаліст» - директор юридичної фірми, юрист-консульт, помічник юрист-консульта, секретар

Мета: прийняття рішень що до повернення коштів ТОВ «ДІАМАНТ» за доставлений товар ТОВ «ЛІРА»

Група «Споживачі» - директор фінансового відділу, заступник директора фінансового відділа.

Мета: ефективний розподіл обов'язків між особами, для отримання результату(вирішення проблеми).

Критерії оцінювання:

- Правильне застосування статті - 15 балів..
- Обґрунтування своєї позиції - 20 балів.
- Раціональність прийнятого рішення з даної ситуації - 35 балів.
- Додаткові бали - 30 балів.

75-100 балів - «5»

60-75 балів - «4»

45-60 балів - «3»

Повідомлення теми: Сьогодні ми проводимо ділову гру за темою «Лабиринт господарського права».

Правила гри:

1. Активність.
2. Взаємодопомога.
3. Самостійність.
4. Уважність.
5. Включеність.

Розподіл ролей:

Група «Спеціаліст»

До складу групи входять: директор юридичної фірми, юрист-консульт, помічник юрист-консультанта, секретар

Ситуація: до юридичної фірми звернувся фінансовий директор ТОВ «ДІАМАНТ» з питанням вирішити фінансовий конфлікт з ТОВ «ЛІРА»

Ваша мета: вирішення конфліктної ситуації між ТОВ «ДІАМАНТ» та «ЛІРА»

Завдання:

1. Розподіліть ролі в групі.
2. Продумайте аргументи відповідно до вашої мети для презентації перед іншими групами.
3. Підготуйте презентацію аргументів не більше ніж на 3 хв.
4. Обґрунтуйте свою позицію перед групами.
5. Проаналізуйте презентації інших груп.
6. Прийміть рішення з даної ситуації.

Хід гри:

- Роздача вихідної інформації групам.
- Підготовка аргументів для презентації своєї позиції.
- Презентація аргументів груп.
- Ухвалення рішення групами.
- Обговорення рішень груп.
- Вироблення проєкту рішення.

Підведення підсумків гри. Ведучий: У ході гри нам вдалося вирішити конфліктну ситуацію між ТОВ «ДІАМАНТ» та «ЛІРА»

Визначення емоційного ставлення до гри. Ведучий: Визначте, будь ласка, Ваше відношення до проведеної гри. Що, на Вашу думку, вдалось, а що не вдалось досягти у ході гри? (учасники по черзі виконують завдання).

Ділова гра дозволяє задати в навчанні предметний і соціальний контексти майбутньої професійної діяльності і змодельовати таким чином більш адекватні порівняно з традиційним пояснювально-ілюстративним навчанням умови формування особистості фахівця.

2.3. Експертна оцінка методики формування правової компетентності у студентів юридичних спеціальностей в процесі семінарських занять з правознавства засобами ділових ігор

Для експертної оцінки розробленої нами методики використано метод педагогічної експертизи описаний у літературі щодо організації досліджень такими авторами, як: В. Черепанов, М. Архангельський, П. Піскунов, Г. Воробйов, В. Зверева. Метод передбачає наступні кроки:

1. Формування групи експертів.
2. Визначення мети роботи експертної групи.
3. Вибір правил, способів оцінки, статистичної обробки та узагальнення інформації.
4. Визначення критеріїв експертизи.
5. Проведення процедури експертизи.
6. Заповнення протоколу результатів експертизи.

З метою експертизи, розробленої комплексно-цільової програми необхідно укомплектувати експертну групу у складі 5-7 чоловік. Експертами можуть бути вчені, викладачі ЗВО, закладів післядипломної освіти,

спеціалісти відділів освіти, а також колегіальні експерти – кафедри, наукові лабораторії, комісії тощо.

Вважаємо, що наявність критеріального апарату, розробленого до початку реалізації комплексно-цільової програми, дозволити оцінити можливість досягнення запланованих цілей та результатів. Критерії розкриваються через систему конкретних показників. Для експертизи комплексно-цільової методики можна виокремити наступні критерії та показники:

1. Критерій актуальності.

Показники:

- Вирішення значущих актуальних для студента проблем;
- Вирішення значущих актуальних для проблем для студентів.

2. Критерій інноваційності.

Показники:

- Ступінь новизни діяльності студента;
- Зацікавленість кожного студента

3. Критерій продуктивності.

Показники:

- Вплив на систему знань, умінь та навичок студента;
- Активність студентів на занятті

4. Критерій системності та впорядкованості організації діяльності.

Показники:

- Наявність зв'язку, цілей, завдань та змісту діяльності;
- Наявність системи інформування про хід реалізації програми;
- Злагожденість у роботі учасників цільового проєкту, відповідальність за результати роботи;

5. Критерій демократичності та психологічного супроводження.

Показники:

- Розвиток неформальної структури колективу;

- Сприятливий мікроклімат;
- Співробітництво, гласність в діях.

6. Критерій оптимальності.

Показники:

- Врахування, матеріально-технічних, фінансових ресурсів конкретного закладу освіти;
- Достатність час для реалізації програми;
- Врахування умов закладу та проблем їх динаміки та тенденції розвитку.

7. Критерій рефлексивності.

Показники:

- Самоаналіз активності діяльності студента;
- Можливість самоаналізу діяльності студентів;

8. Критерій особистісної результативності.

Показники:

- Динаміка мотиваційної культури студентів.

9. Критерій прогностичності.

Показники:

- Врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студента;
- Врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності педагогів;
- Врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студентів

Загальна експертна оцінка програми розвитку обчислюється за формулою:

$$K = (1 / 9) (\sum K_i), (K \leq 1),$$

де K – показник загального рівня програми,

K_i – показник реалізації кожного окремого критерію, $i = 1, 2, \dots, 9$.

Результати розрахунків відображено в таблиці 3.1

На етапі прогнозу та організації впровадження комплексно-цільової програми доцільно визначити її якість відповідно до отриманих результатів роботи експертної групи. Для цього скористаємося заздалегідь розробленою шкалою:

$0 < K < 0,5$ – незадовільний рівень

$0,5 < K < 0,65$ – критичний рівень

$0,65 < K < 0,8$ – допустимий рівень

$0,8 < K < 0,95$ – достатній рівень

$0,95 < K < 1,0$ – оптимальний рівень

Результати з протоколів, які заповнили члени експертної групи, обчислюються за формулою та заносяться до узагальнюючих протоколів експертизи відображені в табл. 2.2

Таблиця 2.2

Результати експертної оцінки методики дослідження

Критерії Експертизи	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	K_i
K_1	0,88	0,92	0,88	0,92	0,88	0,9
K_2	0,84	0,81	0,81	0,84	0,84	0,83
K_3	0,96	0,95	1,0	0,96	0,92	0,96
K_4	0,88	0,88	0,87	0,93	0,88	0,89
K_5	0,84	0,88	0,84	0,88	0,81	0,86
K_6	0,92	0,92	0,96	0,96	0,92	0,94
K_7	0,92	0,88	0,92	0,88	0,96	0,91
K_8	0,92	0,95	0,92	0,92	0,88	0,92
K_9	0,95	1,0	0,92	1,0	0,92	0,96
Загальна експертна оцінка	0,9	0,91	0,9	0,92	0,89	0,9

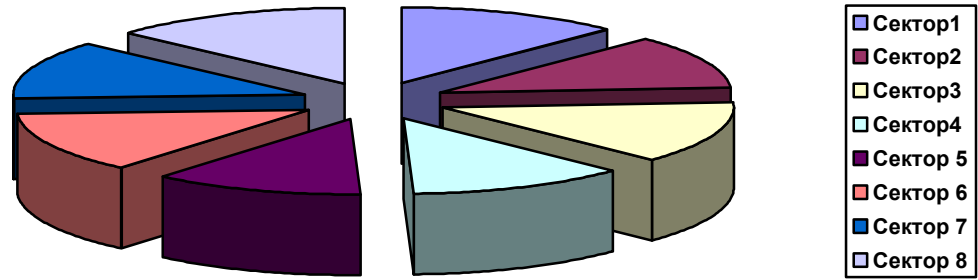

Рис. 2.4 Внесок кожного коефіцієнта в загальну суму K_i

Отримані результати роботи експертної групи свідчать про високий рівень розробки методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор

Висновки до розділу 2

У процесі навчання та виховання відбувається планомірне формування певних знань, умінь і навичок, а також необхідних рис особистості студента.

Було розроблено принципи реалізації ділових ігор у процесі правової підготовки студентів ЗВО: принцип доцільності, принцип концентрації, принцип динамічності, принцип реалістичності, принцип оптимізації деталей гри, принцип взаємодії реалізується на декількох рівнях, принцип моделювання професійної діяльності

Розроблено методикау навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор.

Виділено ряд етапів до втілення ділових ігор в педагогічну практику.

Розглянуто зміст методики застосування ділових ігор у процесі навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство».

Отже, ділова гра дозволяє задати в навчанні предметний і соціальний контексти майбутньої професійної діяльності і змоделювати таким чином більш адекватні порівняно з традиційним пояснювально-ілюстративним навчанням умови формування особистості фахівця.

Було проведено експертну оцінку методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор.

У якості критерії та показників оцінки якості розробленої методики використано:

- критерій актуальності (вирішення значущих актуальних для студента проблем; вирішення значущих актуальних для проблем для студентів);
- критерій інноваційності (ступінь новизни діяльності студента; зацікавленість кожного студента);
- критерій продуктивності (вплив на систему знань, умінь та навичок студента; активність студентів на занятті);

- критерій системності та впорядкованості організації діяльності (наявність зв'язку, цілей, завдань та змісту діяльності; наявність системи інформування про хід реалізації програми; злагодженість у роботі учасників цільового проєкту, відповідальність за результати роботи);

- критерій демократичності та психологічного супроводження (розвиток неформальної структури колективу; сприятливий мікроклімат; співробітництво, гласність в діях);

- критерій оптимальності (врахування, матеріально-технічних, фінансових ресурсів конкретного закладу освіти; достатність час для реалізації програми; врахування умов закладу та проблем їх динаміки та тенденції розвитку);

- критерій рефлексивності (самоаналіз активності діяльності студента; можливість самоаналізу діяльності студентів);

- критерій особистісної результативності (динаміка мотиваційної культури студентів);

- критерій прогностичності (врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студента; врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності педагогів; врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студентів).

Підтверджено ефективність розробленої методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство».

ВИСНОВКИ

Інтенсивне реформування освіти в Україні зумовлює наполегливі пошуки шляхів трансформації освітнього процесу на гуманістичних принципах. Одним з проявів трансформації є інноваційні педагогічні ідеї, які передбачають якісно нові перетворення як цілісного педагогічного процесу, так і його складових, які призводять до суттєвого підвищення його результативності. Ефективність навчання може бути поліпшена завдяки проектуванню і поширенню інноваційних освітніх систем і технологій.

З метою аналізу можливостей використання ігрових технологій для особистісного і професійного розвитку студента коротко зупинимося на розгляді сутності ігрової діяльності у філософській, соціологічній, педагогічній та психологічній літературі.

Деякі філософські аспекти ігрової діяльності висвітлені в працях Г.Щедровицького, І.Бестужева – Лади, І.Кона. Гра здебільшого є особливою формою дитячого життя, що вироблена суспільством для управління розвитком дитини, „механізмом самоорганізації і самоосвіти” її психіки, узагальненою моделлю формування самостійності, способом складання „свого Я”, важливою універсальною формою, в якій відбуваються процеси самоперевірки, самовираження, самоствердження і реабілітації себе.

Психологічні аспекти гри є найбільш дослідженими. Свого часу їх розробляли С.Шацький, П.Блонський, Д.Ельконін, І.Ананьєв, Л.Виготський, О.Леонтєв, Д.Узнадзе, Л.Новикова. С.Шмаков, а також зарубіжні вчені – Дж.Брунер, Ж.Піаже, Е.Берн, І.Байєр, Г.Холл, К.Гросс, В.Штерн, Ф.Фребель, А.Валлон, Я.Корчак та інші психологи та педагоги.

Нами у дослідженні розкрито та схарактеризована сутність понять «ділова гра», «елементи ділової гри» «евристичне навчання».

Встановлено, що ділова гра вибудовує навчальний процес як рух від соціальних і загальнокультурних знань і умінь своєї професії (від професії до

культури) до технологічних, що дає йому розуміння способів і методів вирішення професійних завдань, а від них до методологічних, що дозволяє відслідковувати динаміку зміни якості своєї професійної діяльності (від технології до інноваційного мислення).

У процесі навчання та виховання відбувається планомірне формування певних знань, умінь і навичок, а також необхідних рис особистості студента.

Нами:

- розроблено принципи реалізації ділових ігор у процесі правової підготовки студентів ЗВО: принцип доцільності, принцип концентрації, принцип динамічності, принцип реалістичності, принцип оптимізації деталей гри, принцип взаємодії реалізується на декількох рівнях, принцип моделювання професійної діяльності;

- розроблено методику навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор;

- проведено експертну оцінку методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство» засобами ділових ігор.

У якості критеріїв та показників оцінки якості розробленої методики використано:

- критерій актуальності (вирішення значущих актуальних для студента проблем; вирішення значущих актуальних для проблем для студентів);

- критерій інноваційності (ступінь новизни діяльності студента; зацікавленість кожного студента);

- критерій продуктивності (вплив на систему знань, умінь та навичок студента; активність студентів на занятті);

- критерій системності та впорядкованості організації діяльності (наявність зв'язку, цілей, завдань та змісту діяльності; наявність системи інформування про хід реалізації програми; злагодженість у роботі учасників цільового проєкту, відповідальність за результати роботи);

- критерій демократичності та психологічного супроводження (розвиток неформальної структури колективу; сприятливий мікроклімат; співробітництво, гласність в діях);

- критерій оптимальності (врахування, матеріально-технічних, фінансових ресурсів конкретного закладу освіти; достатність час для реалізації програми; врахування умов закладу та проблем їх динаміки та тенденції розвитку);

- критерій рефлексивності (самоаналіз активності діяльності студента; можливість самоаналізу діяльності студентів);

- критерій особистісної результативності (динаміка мотиваційної культури студентів);

- критерій прогностичності (врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студента; врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності педагогів; врахування ступеня важливості розв'язання проблеми для майбутньої діяльності студентів).

Підтверджено ефективність розробленої методики навчання студентів ЗВО дисципліни «Правознавство».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За ред. В.Г.Кременя. -К.: Освіта, 2004. 384 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
3. Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання / упоряд. Т. М. Десятов ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. К. : АртЕк, 2009. 192 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця, 2008. 120 с.
5. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : моногр. / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко [та ін.]; за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.
6. Дернова М. Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: Європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 137–145.
7. Дидактика: навч.-метод. комплекс / [уклад. М. С. Гордійчук, О. Ю. Попова]. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. 168 с.
8. Дидактичні основи професійної освіти: підручник / О.Е.Коваленко, Н.О. Брюханова., Н.В. Божко, В.В. Белікова, В.Б.Бакатанова; за ред.. О.Е.Коваленко/ Укр. інж.-пед. акад. - .Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 238 с.
9. Дрозденко К.С. Загальна психологія в таблицях і схемах: навч. посібник / Катерина Семенівна Дрозденко. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
10. Дубасенюк О.А. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : Моногр. / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвіцька, Н. Г. Сидочук, О. М. Спірін; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2006. - 321 с.

11. Євдокимов В.І., Агапова Т.П., Гавриш І.В., Олійник Т.О. Педагогічний експеримент: Навч. посіб. для студ. пед. вузів / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: «ОВС», 2001. 148 с.
12. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання: дидактичне проектування: Підручник для студентів інж.-пед. спец. / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова. – Харків : УПА, 2019. 172 с.
13. Коваленко О. Е. Сучасний підхід до визначення та формування основних складових освітньої програми підготовки фахівців за спеціальністю 015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)" / О. Е. Коваленко, Д. В. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2017. - № 56-57. - С. 6-18. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2017_56-57_3.
14. Коваленко О.Е. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу: монографія / Коваленко О.Е., Брюханова Н.О., Мельниченко О.О. – Харків: УПА, 2007. 162 с.
15. Кожухова Т.В. Основи психолого-педагогічного дослідження: навч. посіб. / Кожухова Т.В., Кайдалова Л.Г., Шпалінський В.В. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. 240 с.
16. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О.В.Овчарук]. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
17. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. Х.: ОВС, 2002. 400 с.
18. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 667 с.
19. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи : навч. посіб. для студентів ЗВО / І. В. Малафіїк. К. : Слово, 2015. 630 с.

20. Малафіїк І. В. Дидактика. Навчальний посібник / І. В. Малафіїк. К.: Кондор, 2009. 406 с.
21. Мартиненко С.М., Хоружа Л.Л. Загальна педагогіка: Навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 176 с.
22. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. – 2-е вид., доповн. та переробл. Донецьк, 2015. 102 с.
23. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. К., 2007. 656 с.
24. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». – URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf>
25. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенка М.; М-во освіти і науки України. – К.: Б.м., 2016. 40 с.
26. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
27. Освітологія: хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. К.: ВП «Едельвейс», 2013. 728 с.
28. Педагогіка. Практичний курс: підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Т.Ф. Бельчева, С.С. Ізбаш, П.В. Бельчев – Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 2014. 304 с.

29. Педагогіка: [навчальний посібник / упоряд. Курлянд З.Н., Хмелюк Р.І., Яцій О.М.]. Харків: ТОВ «Одіссей», 2003. 352 с.

30. Педагогічна майстерність: підручник для вищих пед. навч. закладів/ І. А. Зязюн [та інші] ; ред. І. А. Зязюн. - 2-ге вид., доп. і перероб.. К.: Вища шк., 2004. 424 с.

31. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agendafor-sustainable-development.html>.

32. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. С. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. С. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

34. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. С. 5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

35. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 р. *Офіційний вісник України*. 2000. № 29. С. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

36. Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 9. С. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

37. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 30. С. 5. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

38. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

39. Професійна педагогіка : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / В. І. Жигірь, О. А. Чернега ; за ред. М. В. Вачевського. К. : Кондор, 2012. 338 с.

40. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення / авт. кол. Л. І. Короткова, Л. Б. Лук'янова, Г. І. Лук'яненко та ін. - Київ : Педагогічна думка, 2011. 220 с.

41. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія . – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

42. Романовський О. Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич, та ін. Х.: НТУ «ХП», 2007. 228 с.

43. Сисоєва С.О. Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

44. Теорія та методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. К. :Знання, 2012. 390 с.

45. Терепищій С.О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) : монографія. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 197с.

46. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Відомості про НЮУ імені Ярослава Мудрого

НЮУ імені Ярослава Мудрого - заклад вищої освіти МВС України. Нещодавно разом із громадськістю університет відзначив 100 років від початку підготовки правоохоронних кадрів на харківській землі. За цей час виш підготував понад 50 тисяч фахівців для правоохоронних органів, які працюють в усіх куточках України.

В університеті готують фахівців за державним замовленням та за кошти фізичних і юридичних осіб.

Особливості факультету №1 (досудового слідства)

Вперше в 2018/2019 навчальному році до навчання приступило 20 курсантів – майбутніх експертів-криміналістів. Факультет спільно із інститутом післядипломної освіти здійснює активну роботу щодо реалізації пріоритетного профілю забезпечення післядипломної освіти за видами службової діяльності поліцейських – досудове розслідування. Реалізувати зазначене вище дозволяє спеціалізована матеріально-технічна база факультету, зокрема: навчальний відділ поліції, криміналістичний полігон, спеціалізовані криміналістичні класи та навчальні аудиторії. Під час навчання на факультеті застосовуються новітні форми викладення профільних навчальних дисциплін.

Науково-педагогічний склад кафедр факультету здійснює підготовку випускників загальноосвітніх шкіл до зовнішнього незалежного оцінювання за дистанційною формою. Для підготовки випускників закладів вищої освіти для вступу до магістратури для складання єдиного фахового вступного випробування та єдиного фахового вступного іспиту з іноземної мови розроблені навчальні матеріали для самостійної підготовки. Зазначені

матеріали розміщені на Сервері дистанційної освіти НІОУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.

Особливості факультету № 2 (кримінальної поліції)

У підпорядкуванні факультету існує кафедра спеціальної фізичної підготовки, яка забезпечує викладання дисциплін із спеціальної фізичної та тактичної підготовки для здобувачів вищої освіти усього університету. Під час проведення занять із тактичної підготовки курсантами 3-4 курсів відпрацьовуються тактичні навички дій на місцевості, наближені до екстремальних умов, елементи подолання штурмової смуги перешкод. Крім того, науково-педагогічними працівниками кафедри забезпечується робота багатьох спортивних секцій, серед яких секції спортивного альпінізму та спортивного орієнтування.

Кафедра оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів справ є випусковою.

Навчально-методична робота кафедри спрямована на викладання дисциплін, пов'язаних із підготовкою фахівців для підрозділів Національної поліції, та відповідає кваліфікаційним характеристикам спеціальностей випускників закладів вищої освіти МВС України, за якими ведеться підготовка в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

На кафедрі створений навчально-методичний комплекс для викладання дисципліни «Основи кримінального аналізу». Проведення навчальних занять та тренінгів з основ кримінального аналізу здійснюється сертифікованим тренером (ООН, ОБСЄ, КМЄС) з кримінального аналізу.

Особливості факультету № 3 (превентивної діяльності)

Факультет здійснює підготовку фахівців для підрозділів ювенальної превенції, кінологічних підрозділів, підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України, а також психологів для підрозділів інспекторів ювенальної превенції, управлінь кадрового забезпечення, відділів комунікації. Випускники факультету працюватимуть на посадах інспекторів

ювенальної превенції, офіцерів-кінологів, дільничних офіцерів поліції, на посадах психологів, прес-офіцерів.

Особливості факультету № 4

Єдиний в системі МВС, де готують фахівців по боротьбі з кіберзлочинами.

Факультет має багаторічний досвід підготовки правоохоронців, які мають спеціальні знання у сфері використання високих інформаційних технологій - здійснює підготовку фахівців на посади слідчих та оперуповноважених для боротьби з кіберзлочинністю, протидії торгівлі людьми, а також фахівців оперативно-технічних та інформаційно-аналітичних підрозділів Національної поліції України.

Після закінчення навчання випускники факультету отримують ступінь вищої освіти «бакалавр», їм присвоюють спеціальне звання «лейтенант поліції». Вони можуть працювати інспекторами та спеціальними агентами підрозділів Департаменту кіберполіції; оперуповноваженими підрозділів Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми; оперуповноваженими підрозділів Департаменту захисту економіки; слідчими (які спеціалізуються на розслідуванні кіберзлочинів) підрозділів ГУНП в областях, а також в підрозділах режиму та технічного захисту інформації, зв'язку та телекомунікацій, інформаційної підтримки та координації поліції «102», кримінального аналізу, організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування тощо.

Головними напрямками практичної діяльності випускника факультету є: протидія правопорушенням, що вчиняються з використанням високих інформаційних технологій; підвищення ефективності правоохоронної діяльності Національної поліції України за допомогою використання сучасних засобів управління; впровадження в діяльність поліції комп'ютерних систем обробки та аналізу інформації, сучасних інформаційних технологій та методик використання технічних засобів.

На факультеті в освітній процес активно впроваджується практична орієнтація в підготовці курсантів. З цією метою при факультеті діють:

- навчально-тренувальний центр протидії кіберзлочинності та моніторингу кіберпростору;
- навчально-тренувальний полігон з протидії злочинам у сфері торгівлі людьми, що вчиняються із використанням високих інформаційних технологій;
- навчально-тренувальний полігон з протидії кібератакам;
- науково-дослідна лабораторія захисту інформації та кібербезпеки.

Навчально-тренувальний центр протидії кіберзлочинності та моніторингу кіберпростору

Основні завдання функціонування спеціалізованої аудиторії: підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері боротьби з кіберзлочинністю; забезпечення щоденного цілодобового (24/7) моніторингу курсантами факультету № 4 українського сегменту мережі Інтернет з метою виявлення протиправного контенту (екстремістського та сепаратистського змісту), фактів розповсюдження дитячої порнографії, продажу зброї та наркотичних речовин, пропонування послуг дитячого секс-туризму тощо, з наступною передачею виявленої інформації правоохоронним органам за належністю; моделювання атак на інформаційні системи з наступним вжиттям відповідних заходів захисту; моделювання процесу виконання оперативно-службових завдань у сфері боротьби з кіберзлочинністю; відпрацювання методик провадження комп'ютерно-технічних експертиз та роботи спеціаліста під час огляду засобів комп'ютерної техніки; ознайомлення із засобами та методами, що використовуються зловмисниками для вчинення протиправних дій у сфері використання систем дистанційного банківського обслуговування з відпрацюванням тактики дій поліцейських щодо виявлення, документування та розкриття даного виду злочинів; проведення спеціалізованих Інтернет-конференцій та конкурсів

типу «Кращий за професією» серед правоохоронців; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі; комп'ютерне тестування курсантів та слухачів.

Навчально-тренувальний полігон з протидії злочинам у сфері торгівлі людьми, що вчиняються із використанням високих інформаційних технологій

Тренінгова кімната оснащена сучасним комп'ютерним обладнанням Координаторами проектів ОБСЄ в Україні в рамках проекту «Посилення кримінального переслідування торгівлі людьми з використанням інформаційних технологій в Україні» за фінансової підтримки Уряду Канади.

Метою діяльності спеціалізованої аудиторії є забезпечення якісної підготовки фахівців вищої кваліфікації, формування у них первинних систематизованих навичок протидії загрозам у сфері кібербезпеки та торгівлі людьми і вмінь застосовувати інформаційні технології у протидії злочинності.

Основними завданнями функціонування спеціалізованої аудиторії є: підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми; моніторинг українського сегменту мережі Інтернет на предмет наявності протиправного контенту з наступним повідомленням правоохоронних органів за належністю; моделювання атак на інформаційні системи з наступним вжиттям відповідних заходів захисту; моделювання процесу виконання оперативно-службових завдань у сфері протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми з використанням комп'ютерних технологій; відпрацювання методик провадження комп'ютерно-технічних експертиз та роботи спеціаліста під час огляду засобів комп'ютерної техніки; комп'ютерне тестування курсантів та слухачів; проведення спеціалізованих Інтернет-конференцій та конкурсів типу «Кращий за професією» серед правоохоронців; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі.

Навчально-тренувальний полігон з моделювання та протидії кібератакам

Метою діяльності спеціалізованої аудиторії є забезпечення якісної підготовки фахівців вищої кваліфікації, формування у них первинних систематизованих навичок протидії загрозам у сфері кібербезпеки та вмінь застосовувати інформаційні технології у протидії злочинності.

Основні завдання спеціалізованої аудиторії: підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері боротьби з кіберзлочинністю; моделювання атак на інформаційні системи з наступним вжиттям відповідних заходів захисту; моделювання процесу виконання оперативно-службових завдань у сфері боротьби з кіберзлочинністю; відпрацювання методик провадження комп'ютерно-технічних експертиз та роботи спеціаліста під час огляду засобів комп'ютерної техніки; підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі; комп'ютерне тестування курсантів та слухачів.

Особливості факультету № 5.

Навчання на факультеті дає можливість працівникам поліції отримати вищу освіту, чи другу вищу освіту заочно.

Особливості факультету № 6

Навчальний процес на факультеті здійснюється з використанням традиційних та новітніх освітніх технологій.

Зокрема, проводяться виїзні практичні заняття у розташуванні органів Національної поліції, судових органів, податкових органів, органів і установ виконання покарань з залученням їх працівників.

Бінарні лекційні та практичні заняття у розташуванні факультету проводяться спільно науково-педагогічними працівниками факультету № 6 та працівниками правоохоронних, судових, податкових, фінансових та інших органів.

Практичні заняття за спеціальністю «Психологія» проводяться у спеціалізованих навчальних аудиторіях «Зелена кімната», «Аудиторія

психокорекційної роботи». Під час таких занять моделюються складні психологічні відносини між членами суспільства та визначаються шляхи їх подолання. Також розглядається практика психологічної роботи з неповнолітніми, по відношенню до яких був вчинений злочин, або таких, що були свідками злочину.

Практичні заняття за спеціальностями «Право», «Правоохоронна діяльність» з дисциплін цивільного, кримінального, адміністративного та господарського процесуального права проводяться у спеціалізованій аудиторії «Зала судових засідань» переважно у формі рольових ігор, навчальних судових засідань.

Формування професійних навичок студентів відбувається шляхом їх участі у роботі «Юридичної клініки НЮУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО». Вони залучаються до консультування населення з правових питань, підготовки процесуальних документів (заяв, позовів, клопотань), представництва у суді тощо. На практичних заняттях з матеріально-процесуального права розглядаються реальні правовідносини, що були об'єктом дослідження «Юридичної клініки». Досягнуті під час занять результати порівнюються з рішеннями юрисдикційних органів.

Університет має сучасну матеріально-технічну базу, яка постійно удосконалюється та допомагає готувати поліцейських за європейськими стандартами.

Навчальний відділ поліції

Розміщений в окремій будівлі та структурно відповідає діючим відділам поліції ГУНП в областях:

- чергова частина;
- службовий кабінет слідчого;
- кімната для впізнання;
- кімната прийому громадян;
- кабінет дільничного офіцера поліції;

- кабінет начальника відділу поліції.

Приміщення **«Чергова частина відділу поліції»** призначене для відпрацювання оперативного управління підрозділами Національної поліції, під час вживання невідкладних заходів із захисту життя, здоров'я, прав та свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Спеціалізоване навчальне приміщення **«Службовий кабінет слідчого»** призначене для оволодіння теоретичними знаннями щодо діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду та інших правоохоронних органів щодо розкриття і розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та кримінальних проступків), їх належного судового розгляду, виконання рішень слідчого прокурора, слідчого судді та суду; закріплення знань про основні вивчення кримінальної процесуальної діяльності; формування вмінь і навичок щодо проведення окремих процесуальних дій; формування вмінь і практичних навичок щодо правильного застосування кримінального процесуального закону при проведенні досудового розслідування, правильності прийняття та оформлення процесуальних рішень та відпрацювання практичних навичок та вмінь зі складання відповідних процесуальних документів.

Спеціалізоване навчальне приміщення **«Кімната для впізнання»** призначена для формування вмінь і навичок щодо проведення окремих процесуальних дій; формування вмінь і практичних навичок щодо правильного застосування кримінального процесуального закону при проведенні досудового розслідування, правильності прийняття та оформлення процесуальних рішень та відпрацювання практичних навичок та вмінь зі складання відповідних процесуальних документів.

Спеціалізоване навчальне приміщення **«Кімната прийому громадян»** призначена для формування навичок та знань у курсантів з

організації діяльності роботи працівників підрозділу поліції у сфері прийому громадян та захисту їх законних прав та інтересів.

Спеціалізована навчальна аудиторія **«Кабінет дільничного офіцера поліції»** призначена для проведення семінарських та практичних навчальних занять, позааудиторних заходів в цілях виховання та розвитку особистості здобувачів вищої освіти університету тощо. Основні завдання функціонування аудиторії: проведення семінарських і практичних навчальних занять з використання сучасних мультимедійних технічних засобів; відпрацювання в межах ситуативних завдань навичок щодо організації та безпосереднього здійснення прийому представників громади, розгляду їх звернень, повідомлень про правопорушення, заяв про випадки домашнього насильства, прийняття вмотивованих рішень у питаннях, що віднесені до повноважень дільничного офіцера поліції; формування цілісного уявлення щодо процедурних, організаційних, методичних, наукових і тактичних основ організації та здійснення роботи дільничного офіцера поліції; формування знань про актуальні методи організації та здійснення роботи дільничного офіцера поліції; вироблення вмінь з організації та здійснення роботи з окремими категоріями осіб на території обслуговування.

Спеціалізована навчальна аудиторія **«Кабінет начальника відділу поліції»** призначена для проведення семінарських та практичних навчальних занять, проведення позааудиторних заходів в цілях виховання та розвитку особистості здобувачів вищої освіти тощо. Основні завдання спеціалізованої навчальної аудиторії: проведення семінарських і практичних навчальних занять з використанням сучасних мультимедійних технічних засобів; відпрацювання в межах ситуативних завдань навичок роботи на посаді начальника відділу поліції, зокрема щодо організації та проведення прийому громадян, розгляду скарг, які стосуються діяльності даного органу поліції, організації документообігу в територіальному органі поліції та контролю за виконанням документів, а також загальних навичок організації роботи органу

поліції; формування цілісного уявлення про процесуальні, організаційні, методичні, наукові та тактичні основи управління в поліції; формування знань про актуальні методи управління в поліції; вироблення вмінь з організації функціонування територіального органу поліції.

Криміналістичний полігон розташований на 2 поверсі навчального відділу поліції. Він об'єднує три тематично оформлені кімнати: **«Житлова кімната»**, **«Банківське відділення»**, **«Трасологія»**.

Вказані навчальні місця наповнені візуальною продукцією за напрямом слідознавства (стенди, інформаційні таблички тощо) та криміналістичної техніки у вигляді технічних засобів (слідчі валізи, валізи для дактилоскопіювання та туалету трупа, люмінесцентні лампи, магнітні пензлі, порошки, цифрові фотоапарати, фотоштативи, муляжі холодної та вогнепальної зброї, набоїв, документи зі слідами підробки, навісні та врізані замки зі слідами злочину, мікроскопи, нетбуки, муляжі персональних комп'ютерів з моніторами, телевізори і т.п.).

У криміналістичному полігоні проходить відпрацювання навичок роботи з окремими слідами злочину та формування у курсантів вмінь щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій; вмінь та навичок практичної роботи на посаді слідчого щодо виявлення та фіксації слідів злочинів; формування уявлення про основні види слідів; закріплення знань про основні аспекти криміналістичної діяльності; відпрацювання вмінь та навичок використання інформаційних ресурсів, криміналістичних обліків тощо.

Навчально-тренувальний стрілецький комплекс - тир (100м)

Призначений для проведення занять з вогневої підготовки з використанням автоматичної стрілецької зброї (штурмових гвинтівок (автоматів), снайперських гвинтівок, ручних кулеметів), обладнаний стендами, плакатами, підйомними установками для мішеней, управління якими здійснюється дистанційно з пульта, відеокамерою та монітором для

визначення якісних результатів стрільби з рубежу відкриття вогню – 100 метрів (без підходу до мішеней).

У тирі здійснюється навчання курсантів умілого володіння вогнепальною зброєю, ведення влучного вогню, сумлінного виконання службових обов'язків, пов'язаних з носінням, зберіганням, застосуванням і використанням зброї.

Інтерактивний тир «Інгул-7» (25 м)

Тир обладнаний універсальним мультимедійним інтерактивним тиром «Інгул-7». Це лазерний мультимедійний інтерактивний тир, призначений для стрільби як без використання бойових патронів (для лазерної імітації стрільби, при цьому стрільба може виконуватися по стандартних нерухомих мішенях, рухомих мішенях, а також по зображеннях кінофільмів); так і для навчання стрільби з пістолетів (калібром до 11.43-мм), також пневматичної та малокаліберної спортивної зброї.

Тактичний полігон

Призначений для відпрацювання навичок роботи зі слідами злочину та формування вмінь щодо проведення окремих тактичних дій; формування спеціальних знань та навичок для виконання службових завдань в умовах ускладнення оперативної обстановки; дослідження процесуальних дій (огляд предметів, огляд документів, відібрання зразків для експертизи, попереднє дослідження виявлених слідів); формування знань про сучасні види й можливості проведення спеціальних операцій

Штурмова смуга перешкод

Сприяє формуванню фізичної підготовленості курсантів до виконання професійних завдань з максимальною безпекою для власного життя і здоров'я; сприяння ступеневому формуванню спеціальних знань та навичок більш ефективного застосування превентивних поліцейських заходів та поліцейських заходів примусу у обставинах максимально наближених до реальних умов несення служби, у тому числі після значних психофізичних

навантажень; формування стресостійкості, готовності до ефективних дій з мінімальним ризиком для власного життя та здоров'я; засвоєння навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій, прийняття правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику; підвищення практичної спрямованості освітнього процесу.

Спеціалізований тренажерний комплекс з підготовки курсантів та слухачів професії «Водій транспортного засобу категорії «В»

Спеціалізована навчальна аудиторія створена з метою проведення занять по набуттю навичок практичного водіння транспортного засобу, формування знань про будову автомобіля, проведення занять з підготовки водіїв категорії «В», а також семінарських та практичних занять з використанням сучасних мультимедійних технічних засобів.

Центр корекційної та психодіагностичної діяльності

Центр створений для психологічної підготовки особового складу Національної поліції та підрозділів територіальної оборони. Формування у них психологічної готовності до дій в екстремальних ситуаціях, умінь вирішувати психологічні проблеми, що виникають під час службової діяльності, зміцнення військової і службової дисципліни.

У Центрі проводиться групова та індивідуальна робота з психологічної реабілітації, консультування з метою психологічної підтримки та допомоги. Використовуються різні терапевтичні техніки для зняття емоційно напруженого стану (релаксація за допомоги спеціального аудіо та відео матеріалу), або для роботи з психотравмуючою ситуацією (арттерапія, пісочна терапія, тілесно орієнтована тощо).

Проводяться тематичні тренінги з психологічної підготовки для розвитку професійно значущих якостей (самоконтролю, стресостійкості, комунікативних функцій). Є умови для проведення мультимедійного заняття з демонстрацією слайдів або фільму (конференцзал).

З курсантами, студентами, учасниками АТО працюють висококваліфіковані та досвідчені фахівці університетських кафедр психологічної спеціалізації, відділення психологічного забезпечення ВКЗ НЮУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО. Також до співпраці запрошуються кращі психологи-практики з інших установ.

Центр Українсько-Польського розвитку при університеті

Основними завданнями Центру є створення умов для поглибленого вивчення польської мови курсантами, студентами, слухачами магістратури та викладачами НЮУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО; організація та проведення двосторонніх українсько-польських конференцій, семінарів, тренінгів, фестивалів, конкурсів, змагань; налагодження співпраці між українськими та польськими закладами вищої освіти, в тому числі щодо розробки та впровадження програм подвійних дипломів, академічної мобільності, спільних освітніх програм; проведення заходів, спрямованих на популяризацію культури Польщі в Україні; створення умов для реалізації дослідницьких проектів у рамках програм ЄС; реалізація програм академічної мобільності курсантів, студентів, слухачів магістратури та викладачів НЮУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО до Польщі.

Кафедра військової підготовки

Кафедра здійснює навчання громадян України віком до 40 років з базовою вищою освітою, в тому числі студентів закладів вищої освіти усіх форм навчання, за програмою підготовки офіцерів запасу за військово-обліковими спеціальностями: «Соціальна психологія» та «Психологія». Протягом двох років юнаки та дівчата навчаються військової справи, а також вчаться надавати необхідну психологічну допомогу і вести за собою колективи як в екстремальних умовах, так і в мирний час.

Після завершення навчання випускникам кафедри присвоюється військове звання «молодший лейтенант запасу».

Багатофункціональний тренувально-спортивний комплекс «Динамо-Арена»

Побудований за сучасними європейськими стандартами. Він є багатофункціональним спортивним майданчиком для проведення тренінгів та занять зі спеціальної фізичної, тактико-спеціальної та тактичної підготовки з курсантами і слухачами університету, а також для поліцейських, які проходять першопочаткову підготовку та підвищення кваліфікації. У складі тренувально-спортивного комплексу: прес-центр, центр психологічної допомоги, душові та роздягальні.

Музей університету

У фондovій колекції музею Харківського національного університету внутрішніх справ представлені унікальні експонати, що відображають історію підготовки правоохоронців на Харківщині, а також досягнення працівників, курсантів, студентів, слухачів у навчальній, науковій, виховній та спортивно-масовій роботі.

НЮУ імені Ярослава Мудрого здійснює підготовку випускників до зовнішнього незалежного оцінювання за дистанційною формою

Для підготовки випускників загальноосвітніх шкіл до Зовнішнього незалежного оцінювання науково-педагогічним складом кафедр українознавства, соціально-гуманітарних дисциплін, теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ були розроблені навчальні матеріали для самостійної підготовки з дисциплін: «Історія України», «Українська мова та література», «Математика» та «Іноземна мова (англійська)».

Для підготовки випускників закладів вищої освіти для вступу до магістратури для складання єдиного фахового вступного випробування та єдиного фахового вступного іспиту з іноземної мови розроблені навчальні матеріали для самостійної підготовки з дисциплін: «Конституційне право», «Адміністративне право України», «Цивільне право України», «Цивільне

процесуальне право України», «Кримінальне право», «Кримінальне процесуальне право України», «Міжнародне публічне право», «Міжнародний захист прав людини» та «Іноземна мова (англійська)».

Університет активно співпрацює з поліцейськими установами Швеції, Чехії, Норвегії, США, Туреччини, Хорватії, Польщі та іншими.

До послуг курсантів і студентів численні спортивні секції, борцівські, тренажерні та спортивні зали, літній багатофункціональний спортивний комплекс із майданчиками для виконання гімнастичних вправ, гри у футбол, волейбол, баскетбол, є смуга перешкод. Багатофункціональний комплекс «Динамо-Арена», побудований за сучасними європейськими стандартами, дозволяє проводити тренінги, заняття зі спеціальної фізичної і тактичної підготовки, спортивно-масові заходи, футбольні матчі тощо.

Освітня діяльність Університету ґрунтується на концептуальних засадах Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17.04.2002 № 347/2002, законів України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту», «Про запобігання корупції», Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI Століття»), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженої Указом Президента України від 25.06.2013 № 344/2013, програм реформування і оптимізації системи освіти МВС.

Основна мета концепції освітньої діяльності: формування стійкої академічної репутації Університету; забезпечення конкурентоспроможності завдяки гарантованій якості освіти; модернізація відомчої освітньої діяльності; забезпечення сфер правоохоронної та правозастосовчої діяльності кваліфікованими фахівцями; удосконалення навчально-методичної роботи, стимулювання науковопедагогічних працівників до підготовки підручників, навчальних посібників, іншої навчальної та методичної літератури, тренінгових програм, сучасних за змістом та формою; розширення діяльності

Університету у сфері післядипломної освіти; створення системи довузівської підготовки молоді; підвищення рівня науково-педагогічного та наукового потенціалу працівників Університету; сприяння науково-дослідній роботі в Університеті для задоволення потреб освітнього процесу та практичної діяльності правоохоронних органів; забезпечення розвитку наукової та інноваційної діяльності; формування моральних принципів і норм поведінки особистості; забезпечення дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.

Освітня діяльність ґрунтується на принципах: гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських цінностей; автономії та самоврядування; рівності умов для кожного здобувана вищої освіти в контексті повної реалізації його здібностей, таланту, всебічного розвитку; нерозривності процесів навчання, науково-дослідної роботи і практичної діяльності; використання стандартів вищої освіти як обов'язкового мінімуму змісту освіти та навчання; ступеневої підготовки фахівців; багатoproфільності; задоволення освітніх потреб осіб, які навчаються, відповідно до їхніх інтересів, здібностей та потреб суспільства, повної реалізації їхніх здібностей, таланту, всебічного розвитку; якості освітніх послуг (якість змісту освіти, якість результатів освіти, якість технологій навчання); інтенсифікації освітнього процесу завдяки заходам інноваційного розвитку освіти; інтеграції до європейського та світового освітніх просторів; моніторингу якості освіти, забезпечення його прозорості, сприяння громадському контролю; академічної доброчесності.

Стратегічними цілями Концепції є: у галузі освіти - утримання лідерських позицій у підготовці та забезпеченні конкурентоспроможності фахівців; у науковій діяльності - досягнення статусу самодостатнього науководослідного закладу; у кадровій політиці - розвиток компетентністних характеристик, підвищення якісного рівня науково-педагогічного колективу; у міжнародному співробітництві - підвищення міжнародного авторитету

Університету, забезпечення міжнародних стандартів якості освітніх послуг; у галузі інформаційного забезпечення - упровадження в усі сфери діяльності Університету новітніх інформаційних технологій і програмного забезпечення; у формуванні активної громадянської позиції - забезпечення гармонійного розвитку особистості на основі поєднання кращих міжнародних, національних і корпоративних традицій; у формуванні іміджевої політики - усебічне відображення всіх інноваційних змін Університету, що забезпечуватимуть його позитивне сприйняття громадськістю як закладу вищої освіти нової формації; у сфері матеріально-технічного забезпечення - розвиток матеріальнотехнічної бази відповідно до кращих вітчизняних та міжнародних стандартів.

Засоби реалізації цілей освітньої програми: постійне оновлення програм підготовки і змісту освіти; упровадження стандартів вищої освіти для кожного освітнього рівня в межах спеціальностей; забезпечення доступу до здобуття вищої освіти всіх верств населення; підвищення якості рівня освітніх послуг завдяки постійному удосконаленню програм і навчальних планів, освітнього процесу та методів контролю знань; підвищенню кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників Університету; упровадженню новітнього підходу до технологій навчання, реалізації дистанційного навчання, удосконаленню мультимедійних ресурсів.

Організація освітнього процесу, наукової діяльності регламентується відповідними Положеннями з організації освітньої та наукової діяльності.

Внутрішня система забезпечення якості освіти та освітянської діяльності в Університеті регламентується Положенням про забезпечення якості вищої освіти.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науковопедагогічними та науковими працівниками Університету передбачає:

1) посилання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

2) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

3) надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну (педагогічну, творчу) діяльність;

4) контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти в Університеті;

5) об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти в Університеті передбачає:

1) самостійне виконання освітніх завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

2) посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

3) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

4) надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зміст освіти, строки і форми навчання визначаються відповідно до освітніх програм підготовки фахівців за ліцензованими спеціальностями, кваліфікаційними вимогами, програмами навчальних дисциплін, іншими нормативними документами центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки та МВС.

Підготовка фахівців із вищою освітою здійснюється Університетом за відповідними освітньо-науковими та науковими програмами на таких ступенях вищої освіти:

- 1) молодший бакалавр;
- 2) бакалавр;
- 3) магістр;
- 4) доктор філософії;
- 5) доктор наук.

На перехідний період у строки, визначені Законом України «Про вищу освіту», здійснюється також підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста.

Освітня діяльність Університету незалежна від втручання політичних, громадських та релігійних організацій.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Програма з правознавства

Назва теми	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня підготовки
1	2	3
Блок I «Основи публічного права України»		
I.1 Конституційне право України		
Тема 1. Поняття конституційного права України	Загальна характеристика конституційного права України. Конституційно-правові відносини та їх види. Суб'єкти конституційно-правових відносин. Конституційно-правові норми та їх особливості. Метод конституційно-правового регулювання. Предмет конституційного права України. Джерела галузі. Загальна характеристика Конституції України. Структура Конституції України. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. правонаступництво України.	Називати предмет галузі, суб'єкти конституційно – правових відносин, метод конституційно-правового регулювання, джерела конституційного права Правильно застосовувати поняття та терміни конституція, правонаступництво Описувати структуру Конституції України Аналізувати тексти Декларації про державний суверенітет України та Акту проголошення незалежності України Оцінювати Конституцію як своєрідний суспільний договір
Тема 2. Загальні засади конституційного ладу України	Форма правління, форма територіального устрою та політичного режиму України. Правовий статус АРК. Національні відносини. Національні меншини. Законодавство про мови. Державна символіка. Державний Прапор. Державний Герб. Державний Гімн.	Правильно застосовувати поняття та терміни державні символи; державна мова; національні меншини Описувати форму правління, територіального устрою та політичного режиму України; державні символи України Визначати та оцінювати статус АРК; статус державної мови
Тема 3. Громадянство України	Поняття громадянства. Документи, що підтверджують громадянство України. Підстави набуття громадянства. Умови прийняття до громадянства. Особи, які не приймаються до громадянства України. Підстави припинення громадянства України (вихід з громадянства, втрата громадянства). Органи, що вирішують питання громадянства	Називати документи, що підтверджують громадянство України; умови прийняття до громадянства України; органи, що вирішують питання громадянства. Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни громадянство, громадянин, іноземець, особа без громадянства, біпатрид. Описувати підстави набуття і припинення громадянства України. Порівнювати вихід з громадянства і втрату

Продовження табл. Б.1

1	2	3
		<p>громадянства; прийняття до громадянства та поновлення у громадянстві</p> <p>Оцінювати значення для особи правового зв'язку з державою</p>
<p>Тема 4. Права, свободи і обов'язки людини і громадянина</p>	<p>Поняття конституційних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії конституційних прав і свобод.</p> <p>Особисті (громадянські) права і свободи. Право громадян на свободу світогляду і віросповідання.</p> <p>Політичні права і свободи. Право на свободу об'єднання у політичні партії і громадські організації. Громадська організація: порядок утворення, членство. Молодіжна громадська організація. Дитяча громадська організація. Політична партія.</p> <p>Економічні права і свободи. Соціальні права і свободи. Право на соціальний захист. Право на працю.</p> <p>Культурні (духовні) права і свободи. Право на освіту. Система освіти. Структура освіти. Загальноосвітні навчальні заклади та їх види. Вища освіта. Вищі навчальні заклади освіти (рівні акредитації). Права та обов'язки учасників навчального процесу.</p> <p>Обов'язки громадян України. Військовий обов'язок громадян. Загальний військовий обов'язок. Підготовка громадян до військової служби. Приписка. Порядок призову на строкову військову службу у мирний час. Відстрочка від призову (за сімейними обставинами, для продовження навчання, та за іншими обставинами). Види військової служби. Строки військової служби. Служба за контрактом. Альтернативна (невійськова служба).</p>	<p>Називати види прав і свобод людини і громадянина; гарантії конституційних прав і свобод</p> <p>Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни права і свободи людини; обов'язки громадян України; правовий статус; об'єднання громадян; надзвичайний і воєнний стан; світогляд; віросповідання; соціальний захист</p> <p>Описувати види прав і свобод людини; систему освіти в Україні; права і обов'язки учасників навчального процесу; порядок проходження строкової військової служби; порядок в'їзду і виїзду іноземців; порядок отримання статусу біженця</p> <p>Аналізувати статті II розділу Конституції України</p> <p>Розрізняти види прав і свобод людини і громадянина</p> <p>Порівнювати громадську організацію і політичну партію; військову і альтернативну (невійськову) службу; іноземців і біженців</p> <p>Визначати і оцінювати права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного станів</p> <p>Характеризувати особисті, політичні, економічні, соціальні й культурні права і свободи людини і громадянина; правові наслідки введення надзвичайного стану</p> <p>Оцінювати права і свободи людини як загальнолюдську цінність</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Права і обов'язки громадян в умовах надзвичайного та воєнного станів. Поняття надзвичайного і воєнного станів, мета, підстави та строки введення. Гарантії прав і свобод громадян і законних інтересів юридичних осіб в умовах надзвичайного та воєнного стану. Правовий статус іноземців в Україні. Порядок в'їзду та виїзду іноземців. Видворення іноземців за межі України.</p> <p>Статус біженців в Україні.. Порядок отримання статусу біженця. Особи, яким не надається статус біженця. Позбавлення та втрата статусу біженця. Права та обов'язки біженців.</p>	
Підсумкове узагальнення		
<p>Тема 5. Народовладдя в Україні</p>	<p>Народне волевиявлення. Референдум: види, порядок призначення та проведення. Питання, що виносяться на референдум. Питання, що не виносяться на референдум. Загальна характеристика виборчої системи України. Виборчий процес. Суб'єкти виборчого процесу. Види виборчих систем, що застосовуються в Україні (мажоритарна, пропорційна). Види виборів за територією, за об'єктом, за часом, за правовими наслідками.</p>	<p>Називати види референдумів; види виборчих систем; види виборів; суб'єкти виборчого процесу</p> <p>Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни референдум, вибори, виборча система</p> <p>Описувати процедуру призначення (проголошення) референдуму; виборчий процес</p> <p>Порівнювати і оцінювати види виборчих систем; вибори та референдум</p> <p>Аналізувати статті III розділу Конституції України; положення виборчого законодавства</p> <p>Характеризувати народовладдя; народне волевиявлення</p> <p>Оцінювати вибори та референдум як форми безпосередньої демократії</p>
<p>Тема 6. Законодавча влада України</p>	<p>Правовий статус Верховної Ради України. Порядок роботи Верховної Ради України. Пленарні засідання, робота в комітетах. Повноваження та структура Верховної Ради України.</p>	<p>Називати повноваження Верховної Ради України. Правильно застосовувати поняття та терміни парламент; законодавчий процес</p> <p>Описувати статус і структуру Верховної Ради України; стадії законодавчого процесу;</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Правовий статус народних депутатів. Вибори народних депутатів України: система, види, організація та проведення. Законодавчий процес. Стадії законодавчого процесу</p>	<p>процедуру виборів народних депутатів України. Аналізувати статті IV розділу Конституції України. Характеризувати статус Верховної Ради України; правовий статус народного депутата України. Моделювати етапи законодавчого процесу</p>
<p>Тема 7. Президент України</p>	<p>Повноваження Президента України та його правовий статус. Нормативно-правові акти Президента України. Припинення повноважень Президента України. Усунення з поста в порядку імпічменту. Рада національної безпеки і оборони. Вибори Президента України: види, організація, проведення. Порядок вступу на посаду.</p>	<p>Називати строк повноважень Президента України; термін проведення чергових і позачергових виборів Президента України; вимоги до кандидата на пост Президента України; підстави дострокового припинення повноважень Президента України; нормативно-правові акти Президента України. Правильно застосовувати поняття та терміни Президент України, імпічмент. Описувати правовий статус Президента України; повноваження Президента України; процедуру імпічменту; склад і повноваження Ради національної безпеки і оборони. Аналізувати статті V розділу Конституції України. Оцінювати важливість і значення інституту президентства в Україні.</p>
<p>Тема 8. Виконавча влада України</p>	<p>Кабінет Міністрів України: порядок призначення, повноваження та склад. Повноваження Прем'єр-Міністра. Центральні органи виконавчої влади (міністерство, державний комітет, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом). Урядові органи державного управління (департаменти, служби, інспекції). Місцеві органи виконавчої влади (місцеві державні адміністрації): порядок формування та повноваження</p>	<p>Називати склад Кабінету Міністрів України; центральні і місцеві органи виконавчої влади. Правильно застосовувати поняття та терміни Кабінет міністрів України; Прем'єр – Міністр України; міністерство; місцеві державні адміністрації. Описувати правовий статус Кабінету Міністрів України; процедуру призначення Прем'єр – Міністра України; підстави припинення повноважень Кабінету Міністрів України; порядок формування місцевих органів виконавчої влади. Аналізувати статті VI розділу Конституції України.</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
		Характеризувати повноваження Кабінету Міністрів України; повноваження місцевих органів виконавчої влади
Тема 9. Місцеве самоврядування в Україні	Поняття, принципи, система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування та їх функції. Матеріальна основа органів місцевого самоврядування. Правовий статус депутатів місцевих рад. Вибори органів місцевого самоврядування: організація, порядок проведення і види.	Називати органи місцевого самоврядування Правильно застосовувати поняття та терміни місцевого самоврядування; територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; органи самоорганізації населення Описувати функції органів місцевого самоврядування; процедуру виборів органів місцевого самоврядування Характеризувати правовий статус депутатів місцевих рад Оцінювати значення місцевого самоврядування в Україні
Тема 10. Судова влада в Україні	Правосуддя. Принципи судоустрою в Україні. Статус суддів, народних засідателів і присяжних. Конституційний суд України: формування, склад, повноваження. Конституційне подання. Конституційне звернення. Система судів загальної юрисдикції: структура, повноваження. Місцеві суди. Спеціалізовані суди (господарські та адміністративні). Апеляційні суди. Верховний Суд України. Засади судочинства та етапи судового процесу.	Називати принципи судоустрою в Україні Правильно застосовувати поняття та терміни правосуддя, судоустрій, судочинство; суди загальної юрисдикції Описувати систему судів загальної юрисдикції; повноваження Конституційного Суду України Аналізувати статті УІІ, ХІІ розділів Конституції України, положення законодавства з судоустрою Розрізняти правосуддя і судочинство; конституційне подання і конституційне звернення Характеризувати статус суддів, народних засідателів і присяжних; засади судочинства в Україні; повноваження Верховного Суду України, апеляційних судів, спеціалізованих судів Порівнювати Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції Моделювати етапи судового процесу

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 11. Правоохоронні органи України та адвокатура</p>	<p>Прокуратура: система та повноваження. Міліція: структура, завдання, обов'язки, права. Служба безпеки України: завдання, система, обов'язки, права. Адвокатура України: вимоги до адвоката, види адвокатської діяльності, права та обов'язки адвоката. Органи юстиції: завдання та повноваження. Нотаріат: поняття, державні та приватні нотаріуси, права та обов'язки нотаріуса, нотаріальні дії.</p>	<p>Називати правоохоронні органи Правильно застосовувати поняття та терміни прокуратура України, СБУ, міліція, адвокатура, нотаріат Описувати завдання прокуратури України, СБУ; права і обов'язки міліції; вимоги до адвоката; порядок вчинення нотаріальних дій Аналізувати статті УІ розділу Конституції України, положення законодавства щодо правоохоронних органів, адвокатури, нотаріату, органів юстиції Характеризувати права і обов'язки адвоката; систему прокуратури України та СБУ; органи юстиції Порівнювати органи внутрішніх справ та СБУ; прокуратуру та адвокатуру</p>
Підсумкове узагальнення		
I.2 Адміністративне право України		
<p>Тема 12. Загальна характеристика адміністративного права України</p>	<p>Поняття адміністративного права. Загальна та особлива частина адміністративного права. Джерела адміністративного права. Адміністративні правовідносини. Суб'єкти адміністративних правовідносин. Публічна адміністрація.</p>	<p>Називати джерела адміністративного права; суб'єкти адміністративних правовідносин. Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративні правовідносини; адміністративне право; публічна адміністрація. Описувати предмет і метод правового регулювання галузі. Оцінювати можливості адміністративного права для створення цивілізованих правил «гри» в управлінських відносинах, для захисту громадян від сваволі держави та її органів</p>
<p>Тема 13. Державне управління. Державна служба</p>	<p>Державне управління і управлінські функції. Методи державного управління. Адміністративне переконання. Адміністративний примус. Заходи адміністративного примусу (заходи адміністративного припинення, заходи адміністративного попередження, адміністративні стягнення). Поняття державної служби.</p>	<p>Називати види адміністративного переконання і примусу; адміністративні стягнення; категорії та ранги державних службовців; дисциплінарні стягнення, що застосовуються до державних службовців Правильно застосовувати поняття та терміни державне управління; державна служба; адміністративне переконання; адміністративний примус</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Право проходження державної служби. Права та обов'язки державних службовців. Категорії та ранги державних службовців. Дисциплінарні стягнення та заходи дисциплінарного впливу, що застосовуються до державних службовців.</p>	<p>Описувати заходи адміністративного примусу; методи державного управління Порівнювати адміністративне припинення та адміністративне стягнення; адміністративне припинення та адміністративне запобігання Характеризувати права і обов'язки державних службовців Оцінювати значення права громадян брати участь в державному управлінні</p>
<p>Тема 14. Адміністративне правопорушення (проступок) та адміністративна відповідальність</p>	<p>Ознаки та склад адміністративного правопорушення. Види адміністративних правопорушень. Адміністративна відповідальність. Особливості адміністративної відповідальності. Підстави адміністративної відповідальності (фактична, процесуальна). Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Адміністративне стягнення. Види та зміст адміністративних стягнень (штраф, попередження, оплатне вилучення предмета, конфіскація предмета, позбавлення спеціального права, громадські роботи, виправні роботи, арешт). Адміністративне затримання. Строки затримання. Органи, що мають право здійснювати адміністративне затримання. Документи, що складаються при адміністративному затриманні (протокол про затримання, протокол про правопорушення). Оскарження адміністративного затримання.</p>	<p>Називати ознаки адміністративного правопорушення; адміністративні стягнення; строки затримання; документи, що складаються при адміністративному затриманні Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративне правопорушення; адміністративне стягнення; адміністративна відповідальність; адміністративне затримання Описувати особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх; органи, що мають право здійснювати адміністративне затримання; порядок оскарження адміністративного затримання Розрізняти і співвідносити адміністративну відповідальність і адміністративне стягнення Характеризувати види адміністративних правопорушень; види і зміст адміністративних стягнень Аналізувати правові ситуації</p>
<p>Тема 15. Адміністративне провадження (адміністративний процес)</p>	<p>Здійснення адміністративного провадження в адміністративному порядку, судовому порядку, громадськими органами. Види адміністративного провадження.</p>	<p>Називати учасників та етапи адміністративного судочинства; види адміністративного провадження; стадії адміністративного процесу;</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Стадії адміністративного процесу. Адміністративне судочинство. Адміністративні суди. Підсудність справ. Учасники адміністративного судочинства. Етапи адміністративного судочинства. Рішення адміністративних судів. Проведення у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян. Звернення громадян. Вимоги до звернення. Пропозиція (зауваження). Заява. Клопотання. Скарга. Права громадян при розгляді заяви чи скарги. Органи, що розглядають звернення громадян. Порядок, строки розгляду та вирішення звернень громадян.</p>	<p>органи, що розглядають звернення громадян Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративне провадження; адміністративне судочинство; адміністративний суд; звернення громадян Описувати адміністративне провадження; провадження у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян Розрізнити форми звернень громадян Характеризувати етапи адміністративного судочинства; права громадян при розгляді заяви чи скарги Моделювати процедуру звернення із заявою (скаргою) до органів державної влади та місцевого самоврядування Аналізувати правові ситуації Оцінювати значення права громадян звертатись до органів державної влади та органів місцевого самоврядування</p>
І.3 Фінансове право України		
<p>Тема 16. Загальна характеристика фінансового права України. Бюджетне право України</p>	<p>Предмет фінансового права. Методи фінансово-правового регулювання. Фінансові правовідносини. Суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин Бюджет. Бюджетна система України. Бюджетний процес. Державний бюджет України. Доходи та видатки Державного бюджету України. Казначейська форма обслуговування Державного бюджету України. Контроль за використанням державних коштів.</p>	<p>Називати суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин; етапи бюджетного процесу; органи, що контролюють виконання державного бюджету. Правильно застосовувати поняття та терміни фінансове право; бюджетна система; державний бюджет; казначейство; доходи; видатки. Описувати фінансові правовідносини; бюджетну систему України Характеризувати предмет і метод правового регулювання галузі; бюджетний процес; доходи та видатки державного бюджету</p>
<p>Тема 17. Податкова система України</p>	<p>Поняття та принципи системи оподаткування. Платники податків і зборів. Об'єкти оподаткування. Обов'язки та права платників податків і зборів.</p>	<p>Називати принципи системи оподаткування; об'єкти, суб'єкти оподаткування; види юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Податок. Збір. Мито. Ознаки податку. Функції податків. Види податків (за платниками, за формою обкладення, за характером використання, за періодичністю сплати, за органами, що їх встановлюють). Загальнодержавні податки та збори. Місцеві податки та збори. Податки з фізичних та юридичних осіб. Податок з доходів фізичних осіб. Державний реєстр фізичних осіб. Ставка оподаткування. Податкова політика щодо малого підприємництва. Спрощене оподаткування. Фіксований податок. Спеціальний торговий патент. Єдиний податок. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Податкове правопорушення. Кримінальна відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших платежів.</p>	<p>Правильно застосовувати поняття та терміни система оподаткування; податки; збори; мито; державний реєстр фізичних осіб; податкове правопорушення Розрізняти і описувати загальнодержавні і місцеві податки; податки з фізичних і юридичних осіб; податок з доходів фізичних осіб Описувати функції податків; відповідальність за порушення податкового законодавства Характеризувати та оцінювати податкову політику щодо малого підприємництва Аналізувати правові ситуації Висловлювати судження щодо важливості своєчасної сплати податків у повному обсязі Оцінювати ефективність податкової політики в Україні</p>
<p>Тема 18. Законодавство про банки та банківську діяльність</p>	<p>Банківська система України. Національний банк України (НБУ). Поняття банку. Порядок створення банків в Україні. Державна реєстрація банків. Банківська ліцензія. Банківські операції та угоди. Обмеження щодо діяльності банків. Банківська таємниця. Заходи впливу, що застосовуються до банків у разі порушення ними законодавства. Ліквідація банку.</p>	<p>Називати види банків в Україні Правильно застосовувати поняття та терміни банк; НБУ; банківська ліцензія; банківська таємниця Описувати банківську систему України; порядок створення банків в Україні; процедуру ліквідації банку; повноваження НБУ; основні банківські операції Характеризувати обмеження щодо діяльності банків; заходи впливу, що застосовуються до банків у разі порушення законодавства</p>
Підсумкове узагальнення		
І.4 Кримінальне право України		
<p>Тема 19. Загальна характеристика кримінального права України</p>	<p>Поняття кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України (ККУ). Завдання ККУ. Дія ККУ відносно осіб, у просторових та часових межах.</p>	<p>Називати предмет кримінального права. Правильно застосовувати поняття та терміни кримінальне право; Кримінальний кодекс України. Описувати Кримінальний кодекс України; дію ККУ відносно осіб, у просторових та часових межах. Характеризувати завдання ККУ</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
Тема 20. Злочин	<p>Поняття злочину. Ознаки злочину.</p> <p>Склад злочину. Види злочинів в залежності від ступеня тяжкості. Мотиви скоєння злочинів. Неосудність: медичний та юридичний критерії.</p> <p>Вина та її види (прямий умисел, непрямий умисел, злочинна самовпевненість, злочинна недбалість). Мотив. Мета. Дія. Суспільно-небезпечні наслідки. Причинний зв'язок.</p> <p>Стадії злочину. Замах на злочин. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця.</p> <p>Співучасть у вчиненні злочину. Поняття співучасті. Види співучасників (організатор, виконавець, підбурювача, пособник). Форми співучасті (група осіб, організована група, злочинна організація). Необіцяне задалегідь переховування. Неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин</p>	<p>Називати ознаки злочину; види злочинів; стадії вчинення злочину; види співучасників злочину</p> <p>Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах злочин; склад злочину; неосудність; вина; замах на злочин; співучасник злочину</p> <p>Описувати склад злочину; види вини; причинний зв'язок; мотив і мету злочину; форми співучасті у вчиненні злочину</p> <p>Розрізняти співучасників злочину</p> <p>Аналізувати статті ККУ та правові ситуації</p> <p>Порівнювати виконавця і організатора; пособника і підбурювача як співучасників злочину</p> <p>Оцінювати правові наслідки добровільної відмови від доведення злочину до кінця</p> <p>Характеризувати види злочинів; стадії вчинення злочину</p> <p>Оцінювати небезпечність злочинів для особи, суспільства, держави</p> <p>Висловлювати судження щодо причин зростання злочинності в Україні</p>
Тема 21. Кримінальна відповідальність	<p>Поняття і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що виключають злочинність діяння (необхідна оборона, уявна оборона, затримання особи, що вчинила злочин, крайня необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації).</p>	<p>Називати обставини, що виключають злочинність діяння</p> <p>Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах кримінальна відповідальність; необхідна оборона; крайня необхідність; уявна оборона</p> <p>Аналізувати статті ККУ та правові ситуації</p> <p>Описувати підстави кримінальної відповідальності; підстави звільнення від кримінальної відповідальності</p> <p>Порівнювати необхідну оборону і крайню необхідність; крайню необхідність і діяння, пов'язане з ризиком</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Підстави звільнення від кримінальної відповідальності (у зв'язку із дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, передачею особи на поруки, зміною обстановки, закінченням строків давності).</p>	<p>Розрізняти фізичний і психічний примус; обставини, що виключають злочинність діяння, і підстави звільнення від кримінальної відповідальності Оцінювати важливість для особи інституту необхідної оборони</p>
<p>Тема 22. Кримінальне покарання</p>	<p>Поняття кримінального покарання. Мета покарання. Види кримінальних покарань (громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців строкової служби, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі, позбавлення військового, спеціального звання, рагу або кваліфікаційного класу, конфіскація майна, штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю). Основні покарання. Додаткові покарання. Змішані покарання. Порядок призначення покарання судом. Обставини, що пом'якшують покарання. Обставини, що обтяжують покарання. Сукупність злочинів. Повторність злочинів. Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків. Звільнення від покарання та його відбування. Порядок звільнення від покарання. Звільнення від покарання з випробуванням. Обмеження прав і свобод особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням. Амністія. Порядок застосування. Особи, до яких не застосовується амністія. Помилування. Порядок здійснення помилування. Право на клопотання. Судимість. Погашення та зняття судимості.</p>	<p>Називати мету кримінального покарання; види кримінальних покарань; обставини, що пом'якшують покарання; обставини, що обтяжують покарання; примусові заходи медичного характеру Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах кримінальне покарання; амністія; помилування; судимість Розрізняти і співвідносити кримінальну відповідальність і покарання Описувати порядок призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування; погашення і зняття судимості; порядок застосування примусових заходів медичного характеру Аналізувати статті ККУ Порівнювати основні і додаткові покарання; амністію і помилування; погашення і зняття судимості; сукупність і повторність злочинів Характеризувати цілі кримінального покарання; види і зміст покарань Оцінювати мету кримінального покарання Висловлювати судження щодо гуманістичного спрямування кримінального покарання; щодо важливості актів амністії та помилування</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Примусові заходи медичного характеру. Порядок застосування. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру	
Тема 23. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх та покарання неповнолітніх	Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі, позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю). Особливості застосування покарань. Примусові заходи виховного характеру (застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача під нагляд батьків чи осіб, що їх замінюють чи під нагляд педагогічного чи трудового колективу, відшкодування завданої шкоди, направлення до спеціалізованих навчально-виховних установ). Призначення вихователя. Обставини, що враховуються при призначенні кримінального покарання неповнолітньому. Умовно-дострокове звільнення неповнолітніх.	Називати види покарань, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру; обставини, що враховуються при призначенні кримінального покарання неповнолітній особі Описувати і оцінювати особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх; особливості застосування до неповнолітніх осіб покарань Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Характеризувати покарання, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру
Тема 24. Відповідальність за окремі види злочинів	Злочини проти основ національної безпеки України. Злочини проти життя та здоров'я особи. Злочини проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти виборчих трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Злочини проти власності. Злочини проти громадської безпеки. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Злочини проти громадського порядку та моральності. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	Називати та описувати окремі види злочинів за об'єктом злочинного посягання Визначати склад окремих видів злочинів Описувати кримінальну відповідальність за окремі види злочинів Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Наводити приклади окремих видів злочинів

Продовження табл. Б.1

1	2	3
Тема 25. Кримінальний процес	Кримінально-процесуальний кодекс України. Етапи кримінального процесу. Порушення кримінальної справи. Учасники кримінального процесу (обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач, представник, суд, прокурор, органи дізнання). Органи дізнання. Досудове слідство. Органи досудового слідства. Запобіжні заходи (підписка про невиїзд; особиста порука; порука громадської організації або трудового колективу; взяття під варту; нагляд командування військової частини; віддання неповнолітнього обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників).	Називати учасників та етапи кримінального процесу; запобіжні заходи, що застосовуються до осіб Розрізняти органи дізнання та досудового слідства Правильно застосовувати поняття Кримінально-процесуальний кодекс України; обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач Аналізувати статті Кримінально – процесуального кодексу України та правові ситуації Характеризувати права і обов’язки учасників кримінального процесу Оцінювати важливість розгляду кримінальних справ судом
I.5 Екологічне законодавство України		
Тема 26. Загальна характеристика екологічного законодавства України	Принципи охорони навколишнього природного середовища. Об’єкти правової охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов’язки громадян. Природокористування. Принципи природокористування. Види природокористування. Загальне та спеціальне природокористування. Екологічна експертиза.. Державна екологічна експертиза. Громадська екологічна експертиза. Червона книга України. Об’єкти Червоної книги України. Відповідальність за шкоду, завдану об’єктам тваринного і рослинного світу, занесеним до Червоної книги України.	Називати принципи охорони навколишнього природного середовища; об’єкти правової охорони навколишнього природного середовища. Правильно застосовувати поняття та терміни природне середовище; природокористування; екологічна експертиза; Червона книга України. Описувати екологічні права та обов’язки громадян. Аналізувати положення екологічного законодавства. Порівнювати загальне і спеціальне природокористування; державну і громадську екологічну експертизу Характеризувати відповідальність за екологічне правопорушення, за шкоду, завдану об’єктам тваринного і рослинного світу, занесеним до Червоної книги України. Висловлювати судження щодо важливості екологічних прав і обов’язків громадян
Підсумкове узагальнення		
Блок II «ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»		
II.1 Цивільне право України		

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 1. Загальна характеристика цивільного права та цивільних правовідносин</p>	<p>Предмет, метод, цивільного права. Звичай ділового обороту. Аналогія закону. Аналогія права. Цивільний кодекс України (ЦКУ). Цивільні правовідносини, їх особливості склад (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (юридичні факти). Види цивільно-правових відносин за економічним змістом (майнові, немайнові), за юридичним змістом (абсолютні, відносні), за об'єктом (речові, зобов'язальні), залежно від структури (прості, складні), за цілями та характером спрямування (регулятивні, охоронні). Дії (правомірні, неправомірні) та події. Правомірні дії (юридичні акти, юридичні поступки, юридичні стани). Об'єкти цивільних правовідносин: поняття та види. Річ та її види.</p>	<p>Називати предмет галузі; суб'єкти цивільно-правових відносин; метод правового регулювання; джерела цивільного права Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни цивільне право; цивільні правовідносини; об'єкти цивільних правовідносин; річ Пояснювати аналогію закону та аналогію права Описувати особливості цивільних правовідносин; склад цивільних правовідносин; звичай ділового обороту; об'єкти цивільних правовідносин Аналізувати положення ЦКУ Розрізняти види цивільних правовідносин Характеризувати обставини, за яких виникають цивільні права та обов'язки; види юридичних фактів Оцінювати роль цивільного права як однієї з найважливіших галузей приватного права України</p>
<p>Тема 2. Суб'єкти цивільних правовідносин</p>	<p>Фізичні особи, як суб'єкти цивільних правовідносин. Правоздатність та її характерні ознаки. Дієздатність, її зміст та види (повна, неповна, часткова, обмежена у за рішенням суду, особи, визнані судом недієздатними). Поняття та порядок оголошення безвісно відсутньою чи померлою особу. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність та дієздатність юридичної особи. Способи виникнення юридичних осіб (розпорядчий, нормативно-явочний (реєстраційний), дозвільний).</p>	<p>Називати ознаки фізичних та юридичних осіб; види юридичних осіб Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни фізична особа, юридична особа; правоздатність, дієздатність Розрізняти фізичних і юридичних осіб Описувати види юридичних осіб; зміст цивільної дієздатності фізичних і юридичних осіб Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати види цивільної дієздатності фізичних</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Припинення юридичної особи (ліквідація, реорганізація). Види юридичних осіб: в залежності від виду права власності (державні, комунальні, приватні, змішані); в залежності від цілей утворення та діяльності (комерційні, некомерційні); в залежності від фінансування (госпрозрахункові та бюджетні); в залежності від функцій (господарські, негосподарські); в залежності від відношення засновників до майна; в залежності від кількості осіб, що входять до складу юридичної особи (унітарні, об'єднання осіб); за типом правосуб'єктності (публічні, приватні); в залежності від організаційно-правової форми (установи, товариства). Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.</p>	<p>осіб; порядок та правові наслідки оголошення фізичної особи безвісно відсутньою чи померлою; способи виникнення та припинення юридичної особи; державу як суб'єкта цивільних правовідносин Оцінювати рівні цивільної дієздатності фізичних осіб</p>
<p>Тема 3. Правочини</p>	<p>Поняття та ознаки правочину. Умови дійсності правочину. Недійсність правочинів. Підстави визнання правочину недійсним. Нікчемні та заперечні правочини. Наслідки визнання правочину недійсним. Реституція та її види.</p>	<p>Називати ознаки правочину; умови дійсності правочинів; види реституцій Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни правочин; реституція Розрізняти нікчемні та заперечні правочини Описувати підстави визнання правочину недійсним Характеризувати правові наслідки визнання правочину недійсним</p>
<p>Тема 4. Представництво і довіреність</p>	<p>Підстави виникнення представництва. Представник. Особа, яку представляють. Види представництва (законне, добровільне, добровільно-обов'язкове). Повноваження представника. Види довіреностей (загальна (генеральна), спеціальна, разова). Форма довіреності. Нотаріальне посвідчення.</p>	<p>Називати підстави виникнення представництва; види представництва Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни представництво; довіреність; передоручення Розрізняти види довіреностей Описувати повноваження представника; підстави припинення довіреності</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Довіреності, що прирівнюються до нотаріально завірених. Передоручення. Підстави припинення довіреності.	Аналізувати положення цивільного законодавства Моделювати процедуру складання довіреності
Тема 5. Захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів	Види захисту цивільних прав (судовий захист, захист в адміністративному порядку, захист нотаріусом, самозахист). Здійснення захисту судовим шляхом. Захист честі та гідності особи. Моральна шкода. Честь. Гідність. Ділова репутація. Умови, необхідні для задоволення судом вимог щодо захисту честі, гідності та ділової репутації. Способи спростування порочних відомостей. Підстави та способи компенсації моральної шкоди. Строки захисту цивільних прав. Строк позовної давності. Загальний строк. Спеціальні строки. Перебіг строку позовної давності. Зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності. Випадки, на які не поширюється позовна давність	Називати види захисту цивільних прав; способи захисту цивільних прав; строки захисту цивільних прав; випадки, на які не поширюється позовна давність Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни честь, гідність, ділова репутація, моральна шкода, позов, позовна давність Описувати строки позовної давності; зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності; підстави компенсації моральної шкоди Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати підстави і способи компенсації моральної шкоди Моделювати процедуру здійснення захисту судом цивільних прав особи
Тема 6. Загальна характеристика права власності та інші речові права	Поняття права власності. Зміст права власності. Володіння (добросовісне володіння, недобросовісне володіння). Користування. Розпорядження. Способи набуття права власності (первинні та похідні). Підстави припинення права власності. Суб'єкти права власності. Об'єкти права власності. Речові права на чуже майно (право володіння чужим майном, сервітут, суперфіцій, емфітевзис).	Називати підстави набуття права власності; об'єкти права власності; речові права на чуже майно Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право власності Описувати зміст права власності Характеризувати способи набуття права власності; речові права на чуже майно; підстави виникнення та припинення права власності Висловлювати судження щодо важливості для людини права власності

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 7. Форми та види власності. Захист права власності</p>	<p>Право приватної власності. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності. Права щодо своєї приватної власності. Виникнення та припинення права приватної власності. Право державної та комунальної власності. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як представники суб'єкта державної власності (держави). Об'єкти права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Право спільної власності. Поняття та види спільної власності. Спільна часткова власність. Спільна сумісна власність. Захист права власності. Способи захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов.</p>	<p>Називати об'єкти і суб'єкти різних форм власності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право приватної власності; право комунальної власності; право державної власності; спільна власність Описувати форми захисту права власності Розрізняти форми та види власності Порівнювати віндикаційний та негаторний позови; спільну часткову і спільну сумісну власність Аналізувати правові ситуації</p>
<p>Тема 8. Право інтелектуальної власності</p>	<p>Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності. Патентування. Авторське право та суміжні права. Суб'єкти авторського права. Автор. Об'єкти авторського права. Твір та його види. Особисті немайнові та майнові авторські права. Суміжні права. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав. Порухення авторських та суміжних прав. Способи захисту авторських та суміжних прав.</p>	<p>Називати суб'єкти та об'єкти інтелектуальної власності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни патентування; авторське право; суміжні права; автор; твір Описувати способи захисту авторських прав Розрізняти авторське право та суміжні права Характеризувати особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності; виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності Порівнювати авторське право і право промислової власності Аналізувати правові ситуації Висловлювати судження щодо важливості права інтелектуальної власності</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 9. Цивільно-правова відповідальність</p>	<p>Особливості цивільно-правової відповідальності, її функції. Збитки: поняття та порядок відшкодування. Реальні збитки. Упущена вигода. Підстави притягнення до цивільно-правової відповідальності (фактична, процесуальна, спеціальні випадки). Види цивільно-правової відповідальності: за підставами виникнення (договірна, позадоговірна), залежно від обсягу відшкодування (повна, часткова, підвищена), залежно від розподілу відповідальності між декількома боржниками (дольова, солідарна, субсидіарна), в залежності від виду порушення договору (відповідальність за невиконання чи за неналежне виконання), в залежності від вини (змішана, у прядку регресу). Обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності (необхідна оборона, вина кредитора, непереборна сила, випадок та ін.). Джерело підвищеної небезпеки. Особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за чужу вину. Особливості відповідальності малолітніх і неповнолітніх осіб</p>	<p>Називати підстави цивільно-правової відповідальності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни цивільно-правова відповідальність; джерело підвищеної небезпеки; збитки; упущена вигода; необхідна оборона; непереборна сила Порівнювати різні види цивільно-правової відповідальності Описувати особливості цивільно-правової відповідальності; відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки Характеризувати обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності; особливості відповідальності неповнолітніх; відповідальність за чужу вину Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації</p>
Підсумкове узагальнення		
<p>Тема 10. Зобов'язання у цивільному праві</p>	<p>Поняття зобов'язання, його особливості. Виникнення та припинення зобов'язань. Порушення зобов'язання. Майново-правові та зобов'язано-правові способи забезпечення зобов'язань: застава, завдаток, при тримання, неустойка, штраф,</p>	<p>Називати види зобов'язань Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни зобов'язання; штраф; пеня; неустойка; порука; гарантія, притримання Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	пеня, порука, гарантія.	Описувати особливості зобов'язань; підстави виникнення і припинення зобов'язань Характеризувати способи забезпечення зобов'язань
Тема 11. Цивільно-правові договори	Договір та його ознаки. Суб'єкти та об'єкти договору. Умови дійсності договору. Види договорів залежно від форми (усні письмові, письмові нотаріальні); строку (строкові, безстрокові); того, чи має одна сторона право на одержання від другої винагороди (оплатні, безоплатні); моменту виникнення прав та обов'язків у сторін (реальні, консенсуальні); розподілу прав та обов'язків суб'єктів (односторонні, дво- або багатосторонні); ступеня юридичної завершеності (попередні, закінчені); способу укладення (взаємоузгоджувальні, договори про приєднання); хто має право вимагати виконання договору (на користь їх учасників, на користь третіх осіб); змісту (купівлі-продажу, майнового найму, підяду доручення тощо); визначеності мети (каузальні, абстрактні); діяльності, що регулює (майнові, організаційні). Публічний договір. Договір приєднання. Договір на користь третьої особи. Істотні умови договору. Звичайні та випадкові умови. Стадії укладення договору (оферта, акцепт). Договір купівлі-продажу. Договір позики. Договір підяду. Договір найму. Договір дарування. Договір доручення. Договір комісії. Договір міни. Захист прав споживачів.	Називати ознаки договору Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни договір; публічний договір; договір приєднання; споживач, виробник, виконавець, продавець Описувати види цивільно-правових договорів; умови дійсності договору; стадії та умови укладання договору; права споживачів Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати види договорів за сторонами, змістом, особливостями Порівнювати договір купівлі-продажу і договір дарування; договір позики і договір майнового найму Моделювати процедуру захисту прав споживача: процедуру укладання договору

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Споживач. Виробник. Виконавець. Продавець. Права споживачів. Обов'язки продавців (виробників, виконавців). Строк придатності товару	
Тема 12. Основи спадкового права	Спадкове право. Спадкодавець. Спадкоємець. Особи, що не мають права стати спадкоємцями. Спадщина. Відкриття спадщини. Спадкування за законом. П'ять черг спадкоємців. Утриманець. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Підпризначення спадкоємця. Секретний заповіт. Заповіти, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. Обов'язкова частка спадщини. Заповіт з умовою. Виконання заповіту. Заповіт подружжя. Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Спадкова трансмісія. Відумерла спадщина. Поділ спадкового майна	Називати види спадкування; види заповіту; п'ять черг спадкоємців Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни спадкування; заповіт; спадщина; черги спадкоємців; обов'язкова частка спадщини; спадкова трансмісія Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Порівнювати спадкування за законом і спадкування за заповітом Характеризувати п'ять черг спадкоємців; час і місце відкриття спадщини; процедуру прийняття спадщини Моделювати процедуру укладання заповіту
Тема 13. Цивільний процес (судочинство)	Види проваджень (позовне, справи, що виникають з адміністративно-правових відносин, окреме). Розгляд цивільних справ третейськими судами. Позовна заява. Стадії цивільного процесу. Учасники. Представництво у суді. Етапи судового засідання.	Називати види проваджень; стадії цивільного процесу Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни представництво у суді; третейські суди; позовна заява Характеризувати стадії цивільного процесу Аналізувати правові ситуації Моделювати етапи судового розгляду цивільної справи
Підсумкове узагальнення		
II.2 Господарське право України		
Тема 14. Загальна характеристика господарського права України	Предмет господарського права. Господарсько-виробничі та організаційно-господарські відносини. Внутрішньогосподарські відносини. Методи та	Називати суб'єкти господарського права; суб'єкти господарювання Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни господарське право Описувати структуру

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>принципи господарського права. Господарський кодекс України.</p> <p>Поняття та види суб'єктів господарювання. Права та обов'язки суб'єктів господарювання. Фізична особа як суб'єкт господарювання.</p>	<p>Господарського кодексу України</p> <p>Розрізняти суб'єкти господарського права і суб'єкти господарювання</p> <p>Аналізувати положення Господарського кодексу України</p> <p>Характеризувати методи та принципи господарського права; права та обов'язки суб'єктів господарювання</p> <p>Оцінювати важливість господарського права як галузі приватного права</p>
<p>Тема 15. Підприємництво в Україні.</p>	<p>Підприємницька діяльність. Принципи підприємництва. Суб'єкти підприємницької діяльності. Обмеження підприємницької діяльності. Вільна, дозвільна (ліцензована) та державна підприємницька діяльність. Припинення підприємницької діяльності. Підприємство. Види підприємств в залежності від форм власності (приватне, підприємство, що діє на основі колективної власності, комунальне, державне, засноване на змішаній формі власності, казенне підприємство); від розміру іноземних інвестицій (з іноземними інвестиціями, іноземні); від способу утворення та формування статутного фонду (унітарні, корпоративні); від кількості працюючих (малі, великі). Організаційно-правові форми об'єднань підприємств (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та ін.). Промислово-фінансова група. Холдингова компанія. Поняття господарського товариства. Засновники та учасники господарських товариств.</p>	<p>Називати основні ознаки підприємницької діяльності; види господарських товариств; види підприємств</p> <p>Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни підприємницька діяльність; підприємство; асоціація; корпорація; концерн; холдингова компанія; господарське товариство</p> <p>Описувати порядок реєстрації підприємницької діяльності та порядок припинення підприємницької діяльності; окремі види підприємств; права та обов'язки учасників товариств</p> <p>Аналізувати статті Господарського кодексу України</p> <p>Характеризувати мале підприємство; казенне підприємство; окремі види господарських товариств</p> <p>Розрізняти відкрите і закрите акціонерне товариство</p> <p>Моделювати процедуру реєстрації СПД; порядок створення господарського товариства</p> <p>Оцінювати важливість права людини на підприємницьку діяльність</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Права та обов'язки учасників товариств. Види господарських товариств. Акціонерне товариство (відкрите, закрите). Товариство з обмеженою відповідальністю. Товариство з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство. Порядок створення господарського товариства.	
Тема 16. Господарські договори	Поняття господарського договору, його відмінності від інших договорів. Загальні та спеціальні функції господарських договорів. Державне замовлення. Форма господарського договору (повна, скорочена, типова, уніфікована). Порядок укладення господарських договорів.	Називати ознаки господарського договору Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни господарський договір Описувати порядок укладення господарських договорів Розрізняти загальні та спеціальні функції господарських договорів Порівнювати господарський та цивільно-правовий договір
Тема 17. Господарсько-правова відповідальність Господарський процес (судочинство)	Господарсько-правове правопорушення та його види (договірні та позадоговірні). Підстави господарсько-правової відповідальності. Склад господарського правопорушення. Функції господарсько-правової відповідальності. Види господарсько-правової відповідальності. Господарські санкції (відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції). Господарські спори. Досудове врегулювання господарських спорів. Вирішення спорів господарськими судами. Порушення справ за позовними заявами. Засади господарського судочинства. Справи, що розглядають господарські	Називати ознаки господарського правопорушення; учасників господарського процесу; справи, що розглядають господарські суди Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни господарське правопорушення; господарські санкції; господарські суди; господарські спори Описувати види господарських правопорушень; склад господарського правопорушення; види господарських санкцій; процедуру досудового врегулювання господарських спорів; засади господарського судочинства Характеризувати підстави господарської відповідальності. Моделювати стадії господарського процесу

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	суди. Учасники господарського процесу. Стадії господарського процесу .	
II.3 Трудове право України. Соціальний захист		
Тема 18. Правове регулювання трудових відносин в Україні	Право на працю. Предмет трудового права. Трудові правовідносини. Джерела трудового права. Соціальне партнерство: завдання, сторони, органи, форми. Колективний договір: поняття, зміст, порядок укладення. Особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи – суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця	Називати форми реалізації права на працю в Україні; предмет трудового права; джерела трудового права. Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудове право; трудові правовідносини; колективний договір. Аналізувати положення трудового законодавства. Описувати порядок укладання трудового договору; особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи – суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця
Тема 19. Трудовий договір	Поняття трудового договору. Сторони. Умови (обов'язкові та додаткові). Випробувальний строк. Форма. Контракт. Строки. Порядок укладення. Права та обов'язки працівника та роботодавця. Трудова книжка. Переведення та переміщення. Відсторонення від роботи. Припинення трудового договору. Загальні підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору за ініціативою працівника. Розірвання трудового договору за ініціативою власника. Розірвання трудового договору при скороченні чисельності чи штату працівників. Припинення трудових відносин з незалежних від волі сторін підстав.	Називати умови трудового договору; види трудового договору; підстави припинення трудового договору. Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудовий договір; роботодавець; працівник; трудова книжка. Аналізувати положення трудового законодавства та правові ситуації. Описувати порядок укладання та розірвання трудового договору. Порівнювати трудовий і колективний договори. Характеризувати загальні підстави розірвання трудового договору. Моделювати процедури укладання трудового договору, розірвання трудового договору за ініціативою працівника

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 20. Робочий час та час відпочинку</p>	<p>Робочий час (нормальна тривалість робочого часу; скорочена тривалість робочого часу; неповний робочий час; ненормований робочий день; робота в нічний час; підсумований робочий час; гнучкий робочий час; надурочні роботи). Час відпочинку (перерви протягом робочого дня, щоденний відпочинок, вихідні дні, світкові дні, неробочі дні, відпустки). Особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Поняття та види відпусток (щорічні, додаткові у зв'язку із навчанням, творчі, соціальні, без збереження заробітної плати)</p>	<p>Називати види робочого часу; види відпочинку; види відпусток Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни робочий час; час відпочинку; відпустка; ненормований робочий день; надурочні роботи Аналізувати правові ситуації, використовуючи відповідні положення трудового законодавства Описувати особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні Розрізняти і порівнювати види відпусток; скорочений робочий час і неповний робочий час Характеризувати види робочого часу</p>
<p>Тема 21. Трудова дисципліна. Дисциплінарна відповідальність. Матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації</p>	<p>Поняття трудової дисципліни. Правила внутрішнього трудового розпорядку. Дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарне стягнення (догана, звільнення з роботи). Порядок накладення та зняття дисциплінарного стягнення. Заходи дисциплінарного впливу. Поняття матеріальної відповідальності. Підстави настання. Види матеріальної відповідальності (обмежена, повна, підвищена). Колективна відповідальність.</p>	<p>Називати види дисциплінарних стягнень Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудова дисципліна; правила внутрішнього трудового розпорядку; дисциплінарне стягнення; матеріальна відповідальність Описувати порядок накладення дисциплінарного стягнення; підстави матеріальної відповідальності Порівнювати види матеріальної відповідальності; матеріальну відповідальність і дисциплінарну відповідальність Характеризувати підстави настання матеріальної відповідальності; колективну відповідальність Аналізувати правові ситуації</p>
<p>Тема 22. Індивідуальні та колективні трудові спори. Оплата праці. Охорона праці</p>	<p>Індивідуальні трудові спори: поняття; органи, що розглядають (комісії з трудових спорів (КТС), суди); порядок вирішення.</p>	<p>Називати види трудових спорів; органи, що вирішують індивідуальні та колективні трудові спори; види заробітної плати; органи нагляду і контролю за додержанням законодавства</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Колективні трудові спори, конфлікти: поняття; органи, що вирішують колективні трудові спори (примирна комісія (ПК), трудовий арбітраж незалежний посередник).</p> <p>Страйк: порядок організації та проведення, обмеження. Заробітна плата. Мінімальна заробітна плата. Основна та додаткова заробітна плата. Види зарплати (відрядна, акордна, почасова). Тарифна сітка. Тарифна ставка. Особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні.</p> <p>Охорона праці. Органи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю</p>	<p>про працю. Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудовий спір; страйк; заробітна плата; мінімальна заробітна плата; охорона праці</p> <p>Розрізняти індивідуальні та колективні трудові спори; страйк і мітинги, демонстрації</p> <p>Описувати порядок вирішення трудових спорів; порядок організації, проведення страйку; особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні</p> <p>Оцінювати страйк як спосіб захисту економічних і соціальних права</p> <p>Моделювати процедуру вирішення трудового спору</p>
<p>Тема 23. Соціальний захист в Україні</p>	<p>Поняття соціального захисту. Соціальне забезпечення.. Соціальне страхування в Україні. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та його види. Добровільне страхування.</p>	<p>Називати види соціального захисту та соціального страхування</p> <p>Правильно застосовувати поняття та терміни соціальний захист, соціальне страхування</p> <p>Описувати види соціального страхування</p> <p>Аналізувати положення законодавства України про соціальний захист</p> <p>Характеризувати види та зміст соціального страхування</p> <p>Оцінювати значення соціального захисту громадян</p>
<p>Тема 24. Пенсії в Україні</p>	<p>Поняття пенсії. Системи пенсійного забезпечення: солідарна система, накопичувальна система, система недержавного пенсійного забезпечення. Пенсія за віком, пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання, пенсія у зв'язку з втратою годувальника, за вислугу років. Страховий стаж. Державна соціальна допомога.</p>	<p>Називати види пенсій</p> <p>Правильно застосовувати поняття та терміни пенсія, пенсія за віком, пенсія по інвалідності; пенсія у зв'язку з втратою годувальника, страховий стаж, довічна пенсія</p> <p>Аналізувати положення законодавства України про пенсійне забезпечення</p> <p>Характеризувати види та зміст пенсій в Україні</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Пенсії накопичувального фонду (довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата). Недержавне пенсійне забезпечення.	
Підсумкове узагальнення		
II.4 Сімейне право України		
Тема 25. Загальна характеристика сімейного права	Загальна характеристика сімейних та прирівняних до них відносин. Джерела сімейного права. Сімейний Кодекс України. Сім'я. Підстави створення сім'ї. Способи захисту сімейних прав та інтересів.	Називати джерела сімейного права; підстави створення сім'ї; способи захисту сімейних прав та інтересів; ознаки сім'ї Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни Сімейний кодекс України; сім'я Описувати структуру СКУ Оцінювати важливість для людини права на сім'ю
Тема 26. Шлюб. Права та обов'язки подружжя	Поняття шлюбу. Умови укладання шлюбу. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Порядок реєстрації шлюбу. Шлюбний договір: порядок укладення та зміст. Припинення шлюбу. Розірвання шлюбу через державні органи реєстрації актів цивільного стану та за рішенням суду. Режим окремого проживання. Визнання шлюбу недійсним за рішенням суду. Особисті немайнові та майнові права подружжя. Особиста приватна власність дружини, чоловіка. Спільна сумісна власність подружжя. Право на утримання (аліменти)	Називати умови укладання шлюбу; підстави припинення шлюбу; права і обов'язки подружжя Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни шлюб; шлюбний договір Описувати порядок укладання шлюбу; порядок визнання шлюбу недійсним; порядок розірвання шлюбу Порівнювати розірвання шлюбу і визнання шлюбу недійсним Аналізувати статті СКУ Характеризувати особисті немайнові та майнові права подружжя; підстави права на утримання; правові наслідки визнання шлюбу недійсним Моделювати укладання шлюбного договору
Тема 27. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей	Порядок реєстрації народження дитини. Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей. Майнові права батьків і дітей. Взаємне утримання (аліменти).	Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни дитина; батько; матір. Описувати особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей; підстави позбавлення батьківських прав

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	Позбавлення батьківських прав: підстави та правові наслідки.	Характеризувати майнові права батьків і дітей; правові наслідки позбавлення батьківських прав Аналізувати правові ситуації
Тема 28. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	Усиновлення. Усиновлювачі. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Порядок усиновлення. Права та обов'язки усиновлювача та усиновленого. Опіка та піклування. Опікун. Піклувальник. Особи, які не можуть бути опікунами чи піклувальниками. Права дитини, над якою встановлено опіку чи піклування. Права та обов'язки опікуна та піклувальника. Патронат над дітьми. Патронатний вихователь, його обов'язки. Припинення договору про патронат. Приймозна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	Називати шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни усиновлення; опіка і піклування; патронат, прийомна сім'я Описувати порядок усиновлення дитини; права та обов'язки усиновлювача та усиновленого; права та обов'язки опікуна та піклувальника Розрізняти опіку та піклування; усиновлення та патронат Аналізувати правові ситуації Оцінювати важливість виховання дитини в сім'ї
II.5 Житлове право України		
Тема 29. Загальна характеристика житлового права України.	Загальна характеристика житлових правовідносин. Житловий Кодекс. Суб'єкти житлових відносин. Житловий фонд, його види. Право громадян на житло та форми реалізації (безоплатне отримання, приватизація, шляхом укладення цивільно-правових угод, будівництво). Соціальне житло. Предмет та зміст договору найму житлового приміщення. Ордер.	Називати суб'єкти житлових відносин; види житлового фонду Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право на житло; Житловий кодекс; житловий фонд; соціальне житло; договір найму житлового приміщення Аналізувати структуру Житлового кодексу України та правові ситуації Описувати і оцінювати форми реалізації права на житло Розрізняти договір найму (оренди) житла в цивільному праві і договір найму житлового приміщення
Тема 30. Житлові права і обов'язки. Відповідальність за порушення житлового законодавства	Житлові права та обов'язки громадян. Права та обов'язки наймодавця. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків. Види та підстави настання кримінальної,	Називати житлові права і обов'язки громадян; права та обов'язки наймодавця Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни об'єднання співвласників багатоквартирних будинків

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	адміністративної та цивільно-правової відповідальності за порушення житлового законодавства.	Описувати види та підстави настання кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за порушення житлового законодавства Аналізувати правові ситуації
П.6 Земельне право України		
Тема 31. Загальна характеристика земельного права	Предмет правового регулювання земельного права. Земельний кодекс України. Земля – основне національне багатство. Земельні відносини. Суб'єкти та об'єкти земельних відносин. Завдання та принципи земельного законодавства. Категорії земель України (землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісового фонду; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення).	Називати предмет правового регулювання галузі; суб'єкти та об'єкти земельних відносин Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни земельне право; категорії земель Аналізувати структуру Земельного кодексу України Описувати завдання та принципи земельного законодавства Розрізняти категорії земель за цільовим призначенням Оцінювати землю як основне багатство
Тема 32. Право власності на землю	Земельна ділянка. Суб'єкти права власності на землю. Правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства. Форми власності на землю (приватна, державна, комунальна). Спільна та спільна сумісна власність на земельну ділянку. Права та обов'язки власників земельних ділянок. Добросусідство. Право земельного сервітуту. Види права земельного сервітуту.	Називати суб'єкти права власності на землю Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни земельна ділянка; добросусідство; сервітут; оренда Аналізувати статті ЗКУ та правові ситуації Описувати правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства; форми власності на землю; підстави і процедуру встановлення та припинення земельного сервітуту;

Продовження табл. Б.1

1	2	3
	<p>Встановлення та припинення земельного сервітуту.</p> <p>Користування землею. Право постійного користування.</p> <p>Оренда та її види (короткострокова, довгострокова, суборенда).</p> <p>Порядок передачі земельних ділянок в оренду. Права та обов'язки землекористувачів</p>	<p>порядок передачі земельних ділянок в оренду</p> <p>Характеризувати права та обов'язки землекористувачів</p> <p>Моделювати процедуру укладення договору оренди земельної ділянки</p>
<p>Тема 33. Набуття та реалізація права на землю. Плата за землю. Захист прав на землю</p>	<p>Підстави набуття права на землю. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами. Набувальна давність. Виникнення права власності та права користування земельною ділянкою. Документи, що посвідчують право на земельну ділянку. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі цивільних правочинів.</p> <p>Застава земельних ділянок. Земельні торги.</p> <p>Підстави припинення права власності на земельну ділянку та користування нею. Підстави примусового припинення прав на земельну ділянку. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності. Конфіскація земельної ділянки.</p> <p>Земельний податок. Ставка податку. Порядок сплати.</p> <p>Гарантії права власності на земельну ділянку. Земельні спори: поняття. Органи, що розглядають земельні спори. Порядок їх вирішення.</p> <p>Види порушення земельного законодавства.</p> <p>Відповідальність за порушення земельного законодавства: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова.</p>	<p>Називати підстави набуття та припинення права на землю; гарантії права власності на земельну ділянку; органи, що розглядають земельні спори</p> <p>Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни набувальна давність; земельні торги; застава земельних ділянок; примусове відчуження земельних ділянок; конфіскація земельної ділянки; земельні спори</p> <p>Аналізувати відповідні статті ЗКУ та правові ситуації</p> <p>Описувати підстави виникнення права власності та права користування земельною ділянкою; підстави припинення права власності на земельну ділянку; порядок вирішення земельних спорів; відповідальність за порушення земельного законодавства</p> <p>Розрізняти види порушень земельного законодавства</p> <p>Моделювати процедуру приватизації земельної ділянки; процедуру розгляду земельного спору</p>

Продовження табл. Б.1

1	2	3
<p>Тема 34. Організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва</p>	<p>Сільськогосподарський кооператив. Сільськогосподарський виробничий кооператив. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Членство. Права та обов'язки членів с/г кооперативів. Право власності членів с/г кооперативу. Фермерське господарство. Членство. Права та обов'язки членів фермерського господарства. Землі фермерського господарства. Підстави припинення ведення фермерського господарства. Особисте селянське господарство. Права та обов'язки членів особистого селянського господарства. Підстави припинення ведення особистого селянського господарства.</p>	<p>Називати організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва; Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни фермерське господарство; особисте селянське господарство Описувати землі фермерського господарства; права та обов'язки членів с/г кооперативу, фермерського господарства Розрізнити фермерське господарство та особисте селянське господарство Характеризувати підстави припинення ведення фермерського та особистого селянського господарства</p>
Підсумкове узагальнення		
Повторення		

ДОДАТОК В

Договір поставки № 5

м. Харків

"10" грудня 2019р.

ТОВ «ДІАМАНТ» що діє на підставі Свідоцтва (у подальшому іменованій "Постачальник"), в особі директора фінансового відділу Іванов І.О., з однієї сторони, та ТОВ «ЛІРА» що діє на підставі Свідоцтва(у подальшому іменованій "Покупець") з іншої сторони, (разом, далі- "Сторони") уклали цей Договір про наведене нижче.

1. Предмет Договору

1.1. Постачальник зобов'язується передати у власність Покупця, а Покупець зобов'язується прийняти та оплатити на умовах даного Договору продукцію (далі-Товар).

2. Умови та строки поставки Товару

3.1. Доставка виконується Постачальником в межах м. Харків.

3.2. Товар повинен бути повністю поставлений Покупцю протягом строку, обумовленого у договорі.

3.3. Весь Товар повинен бути переданий Покупцю в упаковці, що забезпечує його схоронність при транспортуванні та збереженні.

3.4. Приймання – передача Товару по кількості і якості здійснюється на складі Постачальника в порядку, що визначається Законодавством України.

3.5. У термін 2-х (два) календарних днів з моменту отримання відповідного повідомлення з боку Покупця Постачальник повинен замінити бракований Товар Товаром належної якості, де під браком розуміється невідповідність параметрам та умовам. Обмін відбувається на складі Покупця.

3.6. У випадку неможливості заміни бракованого товару на Товар належної якості, Сторони роблять коригування останнього платежу або Постачальник повертає Покупцю вартість бракованого Товару.

4. Ціна

4.1. Ціна Товару та загальна вартість за цим Договором складає 5000 грн., 00 коп., (п'ять тисяч грн., 00 коп.).

4.2. Ціна Товару вказана з 20% ПДВ.

5. Порядок розрахунків

5.1. Покупець здійснює розрахунки за цим Договором в безготівковому порядку з моменту постачання продукції Постачальником в термін 10 календарних днів з моменту отримання товару.

6. Порядок вирішення спорів між сторонами

6.1. Усі спори та розбіжності, що можуть виникнути між сторонами із умов цього Договору, або в зв'язку з ним (при його укладенні, виконанні, зміні, розірванні, припиненні, визнанні неукладеним, визнанні недійсним, тлумаченні і т.ін.), вирішуються шляхом переговорів між Сторонами.

6.2. Якщо відповідний спір (розбіжність) між сторонами неможливо вирішити шляхом переговорів, то такий спір (розбіжність) вирішується в судовому порядку за встановленою підвідомчістю та підсудністю такого спору відповідно до чинного в Україні законодавства.

6.3. Досудове врегулювання спорів між Сторонами цього Договору не є обов'язковим.

7. Форс-мажор

7.1. При надзвичайних випадках: стихійне лихо, військові дії, зміни в законодавстві України, а також інших обставин непереборної сили, які роблять неможливим виконання зобов'язань по цьому Договору, Сторони звільняються на період дії таких обставин від своїх зобов'язань по Договору. Якщо будь-яка із вищевказаних обставин безпосередньо вплинула на виконання зобов'язань у встановлений Договором термін, то цей термін виконання зобов'язань подовжується пропорційно терміну дії таких обставин.

7.2. Сторона, для якої виникнення форс-мажорних обставин зробили неможливим виконання зобов'язань, повинна не пізніше 5 (п'яти)

календарних днів в письмовій формі повідомити іншу сторону про їх настання, очікуваному терміну їх дії та припинення. Не повідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє сторону права посилалися на них як на підставу, що звільняє від відповідальності за невиконання зобов'язань.

8. Термін дії даного Договору

8.1. Даний Договір набирає чинності з моменту 10.12.202р. Сторонами і діє до 20.12.2012 року.

9. Реквізити сторін

«Продавець»
ТОВ «ДІАМАНТ»
м. Харків
Тел., (057) 352-00-50
Факс (057) 352-00-67

«Покупець»
ТОВ «ЛІРА»
м. Харків
(057) 567-35-20
(057) 567-87-60

ДОДАТОК Г

Стаття 3. Господарська діяльність та господарські відносини

1. Під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на продаж та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

3. Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання, є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів.

4. Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

5. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

7. Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Стаття 4. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин

1. Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

ДОДАТОК Д

ТОВ «ЛІРА»

(повне найменування особи, якій пред'являється претензія)

(057) 567-35-20

(телефон)

Дата "23" грудня 2012 р.

(дата складення претензії)

ПРЕТЕНЗІЯ № 8

Про недотримання платіжних обов'язків від ТОВ «ЛІРА» до ТОВ «ДІАМАНТ»

Сума цієї претензії складає 5000 грн., 00 коп. (п'ять тисяч грн., 00 коп.)

(зазначити суму претензії)

"10" грудня 2012р. між ТОВ «ЛІРА» та ТОВ «ДІАМАНТ» був укладений Договір №5 про спільну діяльність (надалі іменується "Договір"), згідно з п. 5.1 якого ТОВ «ДІАМАНТ» передав вам ТОВ «ЛІРА» (товар), на сумму 5000 грн., 00 коп.

У відповідності до п. 5.1 Договору ви повинні були сплатити за договором №5 від 10.12.2012р. в сумі 5000 грн., 00 коп. (п'ять тисяч грн., 00 коп.) Порухивши умови Договору ТОВ «ЛІРВ» не вніс жодних з вищезазначених платежів.

На підставі вищевикладеного і згідно ст. 5, 6 Господарського процесуального кодексу України, просимо перерахувати суму основного боргу 5000 грн., 00 коп.

У разі невиконання заявлених у цій претензії вимог до "30" грудня 2012 р. у повному обсязі ми будемо змушені звернутися до господарського суду за примусовим задоволенням наших вимог, що призведе до збільшення вашого боргу на суму встановленого індексу інфляції та відшкодування судових витрат, пов'язаних з розглядом справи в суді.

У разі, якщо визначені у претензії документи відсутні в іншій стороні, до претензії додаються оригінали документів, що підтверджують пред'явлені заявником претензії вимоги, або їх належним чином засвідчені копії.

Фінансовий директор ТОВ «ДІАМАНТ» _____ Іванов І.О.

Юрист-консульт _____ Петров Д.М.